

W 034

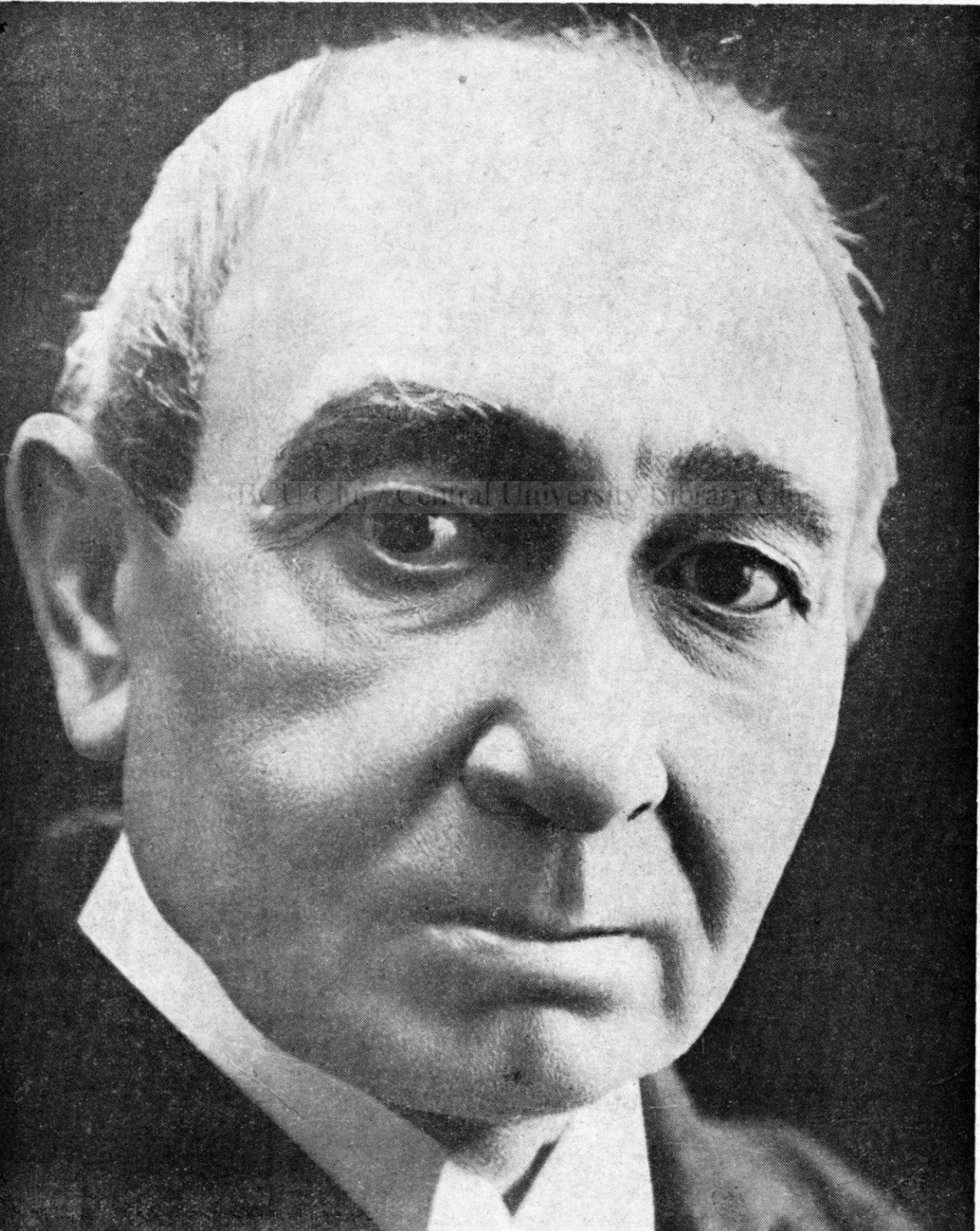
Universul

Anul XLV Nr. 41

6 Octombrie 1929

5 Lei

literar

ION ANESTIN

C t i t o r i i

ION ANESTIN

de RADU GYR

În galeria de portrete ale măiestrilor teatrului românesc, se cuvine ca pașii noștri să se oprească cu aceea evlavie caracteristică respectului marilor figuri, în fața tabloului lui Anestin. Peste relieful, pe care, de mult, l-au prins liniile viguroase ale personalității marelui actor, praful uitării nu se va putea împături

I. Anestin la 25 de ani

niciodată, căci ele păstrează, adânc, amintirea aceleiași dure tăieturi de dalta, care a conturat, altădată, personalitatea lui Millo, în teatru, sau pe aceea a lui Grigore Alexandrescu, în literatură.

Ion Anestin a cunoscut, în întregime, poezia artei sale, cât și suferințele și jertfele de care era înconjurat. Căci Anestin a fost un trubadur al artei dramatice românești, ca și ceilalți trubaduri din vremea lui — trubadur, nu în sensul unei simple mandolinări a talentului, ci în înaltul înțeles, al pribegiei nostalgice cu harfa artei în spinare.

Un fragment de lirism s'ar înguna, poate, întru evocarea acelor vremi, când nu existau roluri „cu dublură” și nici subvenții de milioane!

Legenda meșterului Manole, cu sacrificiul pentru artă, corespunde, integral, și acelor pagini de minunate îndurări în slujba ei, pagini pe care e scrisă și viața lui Anestin.

Dar serile friguroase din sălile reci, luminate plâpând de anemia lumânărilor de spermanțet, n'au putut să clintitească sufletul dărz, în iubirea lui pentru artă, ci au făcut din Anestin, ca și din Millo, Pascaly, Teodorini, Grigore Manolescu, Gabrielescu și alții, unul din apostolii cu sufletul încărcat de lumină, pe ntăjele căi ale teatrului autohton.

Pasiunea lui Anestin pentru teatru, porcede din clasele primare. Povestea, pe care am întâlnit-o ca fiind și a altor actori de geniu, se repetă, deci, și aici. Cu ochii în lacrimi se roagă de un actor ambulat să-l primească „să facă el” pe „Ingerul” agățat de o sârmă, în Don Juan de Marana.

Intrebomțat în roluri de copii, (*Henry* din „*Coliba lui Moș Toma*”; *Schilodul* din „*Misterele Parisului*”; *Adolph* din „*Sus și jos*” etc.) e luat, la 15 ani (1862) de Mihaile Pascaly la Iași, unde, sub direcțiunea lui C. Balănescu, apare în „*copilul Victor*” din „*Orbul și nebuna*”; *Lazarillo*, din „*Don Cezar de Bazan*” și altele.

Clătănând în suflet apele mari și înstelate ale talentului său, în ochi cu o melancolică bemoliată, — ochi patriarhalului „*Barbu Lăutarul*”, dus de mână de iubirea neșovăitoare pentru meșteșugul de actor, Anestin nu întârzie să fie o aureolă borcală în ținutul polar în care se găsea, pe atunci, meseria lui.

Revenind în Capitală, joacă, mai întâi, la „*Grădina cu cui*” (pe b-dul Elisabeta în jos), împreună cu I. Tănăsescu și Crețu, cu cari trece apoi la „*Grădina Nigrită*”, unde savurează beția și lumea de vis a marilor succese.

Toți adevărații pretendenți ai artei, precum și bătrânii actori consacrați până atunci, vin serile, să se împărtășească din bogăția scânteietoare a vervei lui.

...în Barbu Lăutarul

Tânărul „comedian” — calificativul de odinioară al bunicilor și bunicilor noștri, — se bucură, curând, de o largă popularitate, care-i aduce și angajamentul lui Teodorini, pentru teatrul său din Craiova. Rămâne, însă, puțin timp aici, căci nestatornicia de iremediabil trubadur, atât de reprezentativă vechilor generații de actori, își infinde, iarăși, pânzele, către alți sori.

Înfige, pentru prima oară, stindardul teatrului în câteva orașe de provincie, ca Pitești, Slatina, Caracal, R. Vâlcea, cutreerându-le cu trupa pe care și-o înghebase.

În 1882, trece la Teatrul Național din București, unde, sub direcția lui I. L. Caragiale, încearcă o formidabilă creație în „*Agachi Flătar*” arcuind, definitiv, curcubeul gloriei de-asupra personalității sale artistice.

Din aceste zile de lumină, durează și marea prietenie între el și Caragiale.

Dar Anestin a fost chemat să-și lege numele, pentru totdeauna, de Oltenia și de Cetatea Banilor, fiind printre cei din tîi cari au pus temelile soc. dramatice acolo, la apelul entuziast al Mariei Teodorini.

Simțind că la zidirea acestui nou han al artei, pentru adăpostirea drumetilor chemați, a desfăcut din el însuși, bucăți de suflet, pe care le-a tencuit, cu lumină, în pereții teatrului, — fiorul nestatornic al pribegilor de bard și-a închis genele, și Anestin a rămas până la moarte (1919) al teatrului craiovean, prins ca în legământul dintre piatră și meșterul aspru.

Neintrecut în operele, în sărbătorile unei săli delirante, taie în marmoră pe „*Mikado*” și pe „*Trambuli*” (Boccaccio) liniază cu colorii minunate pe „*Poaponet*” (Fata mamei Anget), îmbracă într'un humor și-un spirit admirabil pe „*Celestin*” din „*Mlle Nitouche*”, sau leagănă într-o poezie rară artele „*Vanzătorului de pasări*”. Conduc de un entuziasm fără seamăn, pentru piesele originale, crează pe „*Moisilică*” din „*Lăptărite sălului*”, lasă, nemuritor, pe „*Cetățeanul turmentat*” din „*Scrisoarea pierdută*” și pe „*Împingesc*” din „*Noaptea furtivă*”, caricaturizează, cu discreție și finețe, pe „*Ciubar-Vodă*” din „*Despot*”, pe „*Kera Nastasia*”, Alec. sandri), revivie succesul lui Millo din „*Baba Hârca*”, ori cântărează, cu ironie blajină, pe „*Posivum*” din „*Fântâna Blanduziei*”.

Dar pagina pe care talentul lui Anestin a scris cu pana muștă în aur curat e — fără îndoială — „*Barbu Lăutarul*”!

L'am văzut în această creație fără pereche, — eram copil încă — în 1917, în epoca de înfrigurare a războiului nostru, când rămăsese, cu alți câțiva colegi mai tineri, să străjuiască zidurile bătrânului teatru oltean, după ce alergase, cu tot cei 70 de ani ai săi, la București, să capete autorizare, pentru începerea reprezentațiilor, dela organele administrative germane.

...Cu părul alb, dar cu inima și cu vântul vibrând, bătrânul actor, în cățan lăutarăsc și cu cobza culcată pe brațe, cu gene întredeschise și năclămate, și o duioșie de mătase, a tremurat până în sufletele celor din sală străvechiul cântec:

„Eu mă duc, mă prăpădesc,
„Ca un cântec bătrănesc...”

Dar în „*Ulița lunii?*”, Introdușese, afară din text, minunatul „*Sultan din Maroc*” al lui Eftimiu, pe tânguirea nevoasă și unduitoare a unei melodii orientale. Era numai suflet și vis... I aud aievea și acum, și știu bine că nu voi putea niciodată răci din mine me-

NOTE BIOGRAFICE

adevarale

primul rol

Cu bucata de lemn, spânzurată, cu sfoară, de ghiozdan, pentru „încălzirea clasei”, micul Anestin grăbea, mărunț, spre școală, când de la alt băiat aude că se caută copii „să se facă affori” la teatru. Intra-de-văr, în piesa *Don Juan de Marana* ce se repeta pe-atunci, era nevce de un copilăș, pentru rolul unui inger, care trebuia să sboare, susținut de o sârmă!

Micul Anestin aleargă într-un suflet la teatru și cu lacrimi în ochi roagă pe actorul care făcea alegerea, să-l ia pe el. Dar când acesta îl ridică în brațe să-l încerca greutățile, bietul picior e tras în jos de cismele uriașe cu care era încălțat, spre disperarea lui și hazul actorului.

— „Bine, măi, cum o să poți tu „să sboari” ca inger, când ești atât de greu?”

În aceiași clipă, însă, și dintr-o smucitură, tocmai când ochii actorului se îndreptau să caute un alt copil, micul candidat la actorie își și trăsese cismele și, desculț, striga cu desnadejde:

— „Încearcă-mă, nene, și acum, și dacă n'oi „sboara”, să mă bați!”

Bineînțeles, că entuziasmul copilului i s'a răspuns imediat, și-a fost cel preferat.

Și astfel și-a început micul Anestin marea lui carieră, de mai târziu!

joacă atât de-al năibii...

Dintr-o seară, pe când juca la „*Grădina Jigolita*”, asista la reprezentație, și tatăl său. În aplauzde nestăruite ale publicului, bătrânul părinte aude, însă, cum, lângă el, în stal, un cetățean bombarda pe Anestin cu cele mai naționale expresii.

— „De ce-l injuri, Domnule? I-și a-dresă, indignat, sârmanul tată!”

Dar celălalt, olimpian și entuziasmat:

— „Păi, cum să nu-l injuri, nene, dacă joacă atât de-al năibii?!”

— ? ! ?

improvizatie dureroasă...

Juca, darna, la Craiova, în „*M-lle Nitouche*”, pe dublul personaj: *Floridor-Celestin*. În sală era frig, lemne nu căpătaseră de nicăeri, și aveau, în schimb, numai promisiuni.

Anestin se uită în sală și zărește pe un cunoscut bogătaş al Cetății Banilor, care-l făgăduise, cândva, că-i va trimite lemne și nu-și respectase angajamentul.

Cu o complectă naturaleză și o bonomie rară, așteaptă rândul celebrului cuplet:

„Căci Floridor e Celestin

„Și Celestin e Floridor.”

și, clătănind cu tristețe din cap, improvizază astfel:

„Căci Celestin e Anestin.

„Și Anestin moare de frig...”

Și așa s'a săvârșit mîmuna de-a fi primit, a doua zi, o căruță cu lemne de foc.

Ion Anestin s'a născut în Capitală, la 24 Ianuarie 1847. Când a ars Bucureștiul, tatăl său, în groaza fugei, în loc să-l ia pe el din leagăn, a apucat o oală de pământ, și abia în uiliță s'a duminrit la întrebarea unui vecin, și s'a întors în casă, să-și ia copilul.

Și-a început, copil fiind, cariera dramatică, interpretând, cu o agerime uimitoare de caracterizare, felurite roluri de copii, până ce, în 1862, l'a luat Mihail Pascaly, la Iași, și l'a internat, pe chelăla teatrului, într-un pension, unde a învățat greaca, franceza, italiana și vicara, și de unde era chemat la teatru ori de câte ori trebuia să interpreteze un rol de copil. În 1869, se reîntoarce în Capitală și joacă, cu Crețu și S. Tănăvescu, la „*Grădina cu cai*” și la „*Jigolita*”. Astfel începe pentru Anestin seria marilor succese de-aici înainte, în continuă evoluție.

E angajat pentru puțin timp la Craiova, de către Theodorini, și întreprinde, apoi cu trupa lui, un turneu prin orașele Olteniei.

În 1882, întâmpină adevăratele-i creații la Național, în București, sub direcția lui Caragiale, al cărui prieten a fost. La Craiova se reîntoarce chemat de Maria Theodorini, pentru înființarea soc. dramatice de-acole, Societar cl. I, străbate cu triumf, seriile celebrilor opere de pe atunci, și se leagă, pentru totdeauna, de Craiova. Deși pensionat în 1912, Anestin se află în fruntea celor câțiva actori rămași sub zidurile teatrului craiovean în 1916 și joacă mai departe, sub ocupația germană, deși avea 70 de ani.

A fost chemat să cânte „*Barbu Lăutarul*” la retragerea Aristizzei Romanescu, din teatru, și la desvelirea statuiei lui Alecsandri.

Decorat cu *Bene Merenti cl. I.* — moare, cântând din „*Barbu Lăutarul*”, în Mai, 1919, orele 2 noaptea, după ce, cu câteva zile mai înainte, îl vizitaseră toți prietenii și admiratorii lui.

Părinte a 21 de copii, a avut dureră nemaî întălnită, să-și piardă 19 dintre ei, — cu un an înainte de a muri, chiar pe Victor Anestin, cunoscutul și apreciatul om de știință.

Cu drept cuvânt, a fost un Voevod al scenei românești, și-al caracterului, în viață.

Roluri create: Mikado (opereta cu același nume); Trombuli (Bocaccio); *Ponomet* (*Fata mamei Angot*); *Celestin* (*M-lle Nitouche*); *Vanzătorul de pasări*; *Charfuri*, *Afă* (*Lumpatins Vagabondus*); *Polonius* (*Hamlet*); „*Abatele*” (*Amorul veghiază*); *Iosikava* (*Taifun*); *Montrichard* (*Lupla între femei*); și apoi în „*Fromont și Risler*”.

„*Croitorul de dame*”; „*Controlorul de vagoane de dormit*”, etc., etc. Iar în piese originale: *Barbu Lăutarul*, *Moșii-lieă* (*Lipitorile satului*) *Ciubar-Vodă* (*Despot-Vodă*); *Postum* (*Fântâna Blănduziei*); *Kera Nastasia* — toate de *Alecsandri* — apoi: „*Cetățeanul turmentat*” (*Scrisoarea pierdută*); *Ipingescu* (*Noaptea furtunoasă*); *Conul Leonida* (*conul Leonida* *fală cu reacțiunea*) de Caragiale; *Sbicrua* (*Răsvan și Vidra-Hășdeu*) în „*Înșirte mărgărite*”, de *Eftimiu*, și multe altele.

R. G.,

R. G.

colia ciudată, pe care mi-a picurat-o, un flaut arab:

Sultanul de Maroc
Avea 'n împărăție
O sută și o mie
De armăsari de foc”.

Primum turneu teatral, l'a făcut în anul 1916, împreună cu Coco Demeșca, în același de demult Pitești, la Lung. R.-Văicea. Gvora... marfoni ai gloriei sale.

Și apoi, în 1919, în zămbetul solar al Mai, după ce cu glas tare a repetat unele roluri, dintre care unele nemai au de 30 de ani, (*Tuzul Calicul*, *Ciu-*

...în 1916

Vodă) și după ce a șoptit, pe urmă, buze tremurate și cu aceleași lacrimi gene din „*Barbu-Lăutarul*”:

„Mă duc, mă prăpădesc,
La un cântec bătrănesc...”

stins, senin, lângă lăuta veche pe care mi-a cântat, cândva, și mie, „*Sultanul din Maroc*”...

De o comunicativitate extraordinară, posedând la perfecție taina de-a caracteriza conflictele psihice cu o simplitate rară, ca și simplitatea liniaturii lui scenic, stăpânind un timbru și o manșare de „naltă calitate”: Anestin a hotărât artei, pentru a fi și un mare prin marele său suflet și prin caracterul lui, o pildă...

A murit ca bătrânul cântec pe care șoptise, — cu limpedea bucurie lăuntrică de-a fi fost iubit și prețuit, de-a fi chemat să cânte „*Barbu Lăutarul*”, retragerea din teatru a Aristizzei Romanescu, și la desvelirea statuiei lui Alecsandri, drept cel mai ilustru interpret al operelor poetului, — dar, mai mult, a murit cu tulburătoarea și coloză fetească de a fi fost actor și a duce în urechi freanatul prețios al aplaudelor unui public ridicat și pioare.

RADU GYR

P O E Z I E

HORIA FURTUNA

F L O R I L E

Lumina binefăcătoare
A scos din somnul neființei
Spre sărbătorile căldurii
Nădejdea crudă a seminței.

E veche noua sărbătoare!
Și valea care înflorește,
Și ziua care o cuprinde,
Și ochiul care o privește,

Au fost în fiecare an alături
Jucându-și rolul învățat,
Și nu s'a hotărît nimica
Ci tot s'a recapitulat.

Vezi, Floarea Soarelui păstrează
Un fagure rotund pe care
Atârnă multe floricele:
Albinele gălbui din Soare:

Dar vine 'ntr'un târziu și seara
Când zboară floricelele,
Când roiul auriu se'nalță
Să înmulțească stelele.

Tu, odolean, și tu, năvalnic,
Ascunși în sânuri de femei

Purtați norocul în iubire
Și cununia cu temei,

Cea mai frumoasă veștejire
Infiorate flori vi-e dată
Voi ce'n dogoare ca de soare
Muriți pe sânul alb de fată.

Pe munți, alături de zăpadă,
Iși scoate albă la iveală
Catifelata stea cărnosă
Nemuritoarea albumeală

Și, prăfuită de metalul
Nemărginirii stelare,
Tovarășa ei de tăcere
E argințica visătoare...

Ah, nume proaspete și calde,
De-oțel izbit sau de fior,
Aeriene, pământene:
Omeag, Leurdă, Aior;

În seri de August făurite
De-o visătoare Cosinzeană
Și botezate-apoi cu lacrimi:
Mărgică, Jale, Obligeană,

Sau de-un voinic zvârlite'n chiot
Dintr'o pădure vuitoare
Spre copăceii dinspre vale:
Jugastru, Crușen, Vuietoare.

Simt cum pe toate le hrănește
Pământul ca un piept de mamă.
— În brațul tău plin de miresme
Ah, vântule, cu tine ia-mă,

Să văd în câte feluri știe
Țărâna să se'mpodobească
Și ridicând spre cer buchete
În câte feluri să zâmbească

Ah, vântule, cu tine du-mă,
S'aud cum florile mă chiamă
Să le ascult frumosul nume
Ah, vântule, cu tine ia-mă!

Să sorb pe pajiști înflorite
Miresme tari și carpatine,
Arome blânde, dunărene,
Ah, ia-mă, vântule, cu tine!

O G R A D A

Azi, Dimineața a venit să vadă
Cum se trezește viața în ogradă...

Și pe un pom — stindard de foi bronzate —
Cu capul de aripe oerotit,
Găinile moșate
S'au deșteptat subit,
Trezite de alarma cocoșului — sonor
Ceasornic de metal deșteptător —...

...O capră cu simetrice barbete,
Cu coarne legendare ca de drac,
Și cu dantură neastâmpărată, —
Roade pe 'ndelete,
În două picioare ridicată.
Coajă de copac;
Iar un cocoș cu pantalon bufant
Prin curte umblă vesel și berbant...

ALEXANDRU BILCIURESCU

MARȘ FUNEBRU

Pe drumuri pierdute departe 'n frunzare
Sub candelă nopții la primul-pătrar,
O liniște stânsă absoarbe-o chemare
Un scâncet de frunze — un cânt funerar —

Și'n zarea țesută cu raze moenite
Trec patru lunateci în negre halate:
Ei poartă sieriul vieții cernite
Și merg în neștire spre albe palate...

Se duc în deșerturi mânași de himere
Cu pașii agale se pierd în păduri;
Dar iată năvalnice vânturi stinghere
Răscoală nisipuri cu nori și călduri,

Și vin uragane, vin valuri de ploae...
Se 'mprăstie'n larguri sprincene de dune...
Drumeții sub aripa Morții greoaie
S'opresc la răsrucea cu căi de tăciune:

— Te uită, nici cioclii nu știu undă să-l ducă,
Pierdut-au cărara spre locul de veci,
Iar ochii lor palizi privesc dar n'apucă
Potecile lumii cu visele seci...

Ah, cine-o fi tânărul dus pe vecie
Iehova, răspunde tu poate că știi?!..
Pe drumuri greșite în noaptea târzie
Vin alte sieri și alte pustii...

GABRIEL DRAGAN

LA CASTELUL IULIA HAȘDEU

de GALA GALACTION

15 Iulie 1911. Am fost ieri la Câmpina am văzut castelul Iulia Hașdeu! Ador, un vis, cari se împlinesc foarte viu... Stăpânul castelului este astăzi micul meu Iuliu Dragomirescu. După moartea lui Hașdeu, au urmat felurite amărăciuni, gelozii și codeli, despre cari văgășe idei, până ce astăzi a ieșit la lumina zilei că Iuliu Dragomirescu e stăpânul castelului.

Dacă mai este vreo contestație, dacă micul meu va rămânea stăpân definitiv, nu pot să precizez. Pentru mine, norocul lui Iuliu e binevenit și mă bucur. Deci, ieri, după amiază, am intrat în bizară clădire care se numește castelul Iulia Hașdeu.

Într-un colț de grădă de fier, iarba crește tare; teneniata zidurilor a căzut în multe locuri, iar când intri înăuntru simți, cu vie părere de rău, că o răuă grabnică — din cauza infiltrațiilor de apă — a întins ghirlande de egrășie de sofoasă, de jur împrejurul plafonului.

Am intrat întâi în cabinetul de lucru al lui Hașdeu. Și ceace m'a interesat mult decât orice au fost hârtiile, scrisorile și portretele lui Iulia Hașdeu. Am văzut (dintre scoarțele ocrotitoare) diferite pagini răzlețe, proză și poezii, și am citit cu imens interes.

Am dictat din nou, adesea vertical și înșurubit cu o peniță totdeauna foarte uscată, se înșira în rânduri drepte, răsucite, paralele și fără ștersături. Erau scrisori către tatăl ei, erau nuvele sau întâmplări fantastice din viața lui Hașdeu, și poezii de Camille Armand (ipostaza lui Iuliu și strănie a însuși autarei). Micul Iuliu îmi spune că sunt scrisori de la Paris, mai totdeauna în franceză, timp de opt ani de zile, câte unul pe săptămână, așa în cât alcătuiesc un șir neîntrerupt și înalt ca un jurnal.

Biblioteca lui Hașdeu, atâta câtă mai rămân după ridicările făcute de către delegații Academiei Române, nu mă cheamă atât de mult cât mă cheamă biblioteca lui Iuliu. Citesc, la întâmplare, titlurile cărților și numele autorilor: multe de școală și mulți autori clasici. Cărțile lui Saint-Simon sunt și ele citite printre tomurile în dezordine. Castelul a fost închis, din porunca micului Iuliu, vreo câțiva ani. Vrafulurile dinăuntru sunt pline de praf și turnate în pod. Privește mult portretele geamurilor, portretul făcut de Maillet, și cel zugrăvit de Henția, dar nici unul nu mă robește ca un portret înalt — Iulia în profil — executat în franceză la Paris, de o prietenă a Iuliei, o domnișoară sau o domnișoară, al cărei nume n'am putut să-l silabisesc. Portretul acesta, cu ceva praf de coral în

obrazi, cu ceva dungi de alb deasupra sânilor, mi se pare mai caracteristic, mai adevărat, mai viu, decât toate celelalte.

Turnul central, cu scara lui de fier, cu inscripțiile, portretele, simbolurile și toată ermeneutica lui, ori care ar fi ea, mă interesează mediocru. Statua Măntuitorului mi se pare mult mai rece și mai puțin artistică decât cel mai unel Christ dintr-o catedrală catolică.

Am ieșit deasupra teraselor cari se înalță, din nefericire absolut orizontal, cele trei turnuri. Sunt înbrăcate cu ciment: cimentul a crăpat pretutindeni și ploaia a răzbit în pereți și în plafoane. Așa se face că acest Castel, care nu are nici douăzeci de ani de viață, este astăzi mușcăit și ruinat. Într-o aripă, mai ales, a curs atâta apă, prin tavan, că dușumelele încăperii au putrezit. Ce va face bietul Iuliu cu această moștenire dezastruoasă?... Pe cele trei turnuri ar trebui acum niște pâlării de țiglă sau de tablă, ca să oprească deplina năruire.

Iuliu mi-a mai arătat câteva odăi mai mici, la fel cu aceea unde este biblioteca Iuliei Hașdeu. Într-una, lumina e verde, într-alta e roșie, într-alta nu mai știu cum... Într-una din ele, se văd, zugrăviți, pe pereți, un fluture, un lilac, o bufniță, un cap de inger, iar deasupra — un punct de întrebare...

Acest punct de întrebare mi-l însușesc fiindcă mărarea mi-a fost partea, văzând toate acestea. Bietul Hașdeu a construit acest castel și toată legenda lui în frigurile doctrinei spiritiste, o doctrină tainică și pentru mine — elevul Sf. Pavel — deapururi innaccessibilă.

Deaceia, lăsând la o parte această latură obscură și bizară, reviu cu drag la raza dalbă, clasică, Iulia Hașdeu, la amintirea mult iubită, la priveliștea armonioasă care însemnează viața și mințile ei.

Am visat, o lungă vreme, să scriu o carte măiestră asupra Iuliei Hașdeu și i-am scris, în privința aceasta răposatului ei părinte, o scrisoare juvenilă și naivă. Dar nu mi-a fost dat să mă pot apropia de moșneag. Hașdeu a întrevăzut că sunt un cuget prea simplu, adică din prea puține coarde, ca să mi se potrivească himnologia și muzica spiritistă, obicinuite la castelul Iulia Hașdeu. Bătrânul s'a ferit de mine și bine a făcut. Nu-mi conveneau nici religia lui spiritistă, nici inițierile oculte, nici toanele și intemperile caracterului său intortochiat. Astăzi l-a chemat Dumnezeu și biblioteca și hârtiile Iuliei sînt sub mîna unui prieten.

Putea-voi să scriu, acum, cartea mult visată?... De ieri, am început din nou să cuget, cu iubire, la cartea aceasta. Iuliu mă îndeamnă, mai de mult, amintindu-mi mereu de vechiul meu proiect. El are și păstrează scrisoarea pe care am scris-o lui Hașdeu acum 12—13 ani...

E probabil că visata operă asupra vieții și asupra operei Iuliei Hașdeu va rămânea lângă drumul vieții mele, atâta cât am scris odinioară, adică un singur znop de în, culcat în fața unui lan întreg, nesecerat și hărăzit altora.

Dar numele Iuliei Hașdeu, amintirea ei, beatificată de visurile noastre, și plăpânda ei literatură... vor pluti, încă multă vreme, ca o mireasă chemătoare, în primăvara poeziei românești.

CARAGIALE către ANESTIN

Frățe Anestine, dragă bijule, celebre artist
dăvine și iubita prietene.

Sufer h-am fost, regisor h-am fost, director
h-am fost, fabricant de roberi h-am fost — și în
trab, m'am bucurat că h-am fost pe plac dar mai
prou de laie, crede că mai mare bucurie m-a fi
cu va constă cărezi, primind frumosul la poezie
și cuminele calde cu cam Pa model, și, și cu
fructa, m'au prădit din laie imita h multu
măre, și h un și cu, iubile frate Jancule, ani
hidelungăh — vecl, dănești și cumine cum te ora
— om de opint și de imita, fire te adevrat m'au
dugor subire, dumnezeu și se pășeșca de re
pe hie și se ar te și să se sarășca tot d'mele
ce l'vorax pentru mine și pentru ai me.

Imbrățișându-te cu frățeșca năstrămulă
dragă, vent-ai rămân al teu beștră
priet
Caragiale

1913 febr 1911

Decanului Scenei
Romane,
Artistului
I Anestin
Craiova

O carte poștală adresată de I. C. Caragiale marelui artist I. Anestin care făcea parte din generația sa

M A R I O A R A

de AL. VAITOIANU

Or fi vreo...

Brrr! Da mulți's Doamne!

Ținerea de mîinte stă ca o icoană veche, veche, peste care anii au tras o pânză fumurie. Doar ici colo, zugrăveala mai trainică, lasă răzlete pete vii, cu frânturi de chipuri luminoase. Inti păriri ce, pare-se, nu se pot șterge, atât de puternică va fi fost simțirea minutelor altădată trăite. În păienjenişul întunecos al trecutului de mai jumătate de veac, ca într'un cuprins în care toate luminile au fost stinse, încet se ridică perdeaua despărțitoare a fundului abia luminat.

Departe, în planul din urmă, dealul înalt al Mogoșestilor cu creasta sa împădurită, cu povârnișul său răpos, cu zigzagul de lut galben al drumului la Hadămb, cu via boarească în mijlocul căreia, lângă crama dărăpănată, se înalță falnic și singuratec, un păr barbalesc, rămășiță a livezilor, crescute în voia Domnului, de odinioară.

La poale, prelungindu-se ca o podisică cu marginile răstrănte, până departe în șesul Bărcii, moșia Budești, ultima frântură a întinsurilor peste care, vreme de jumătate de veac, stăpânise Conu Costache Ene, boer de neam, acum încărcat de ani, de datorii, de păcate. Iar pe dunga unde spinarea se ncheia cu dealul înalt și răpos, vre-o câteva rânduri de căsuțe țărănești, gospodării, afară de vre-o două, trei mai răsărite, simple și sărăcicioase alcătuiau cătunul Budești.

Chiar la intrarea satului, deadreapta și deastînga, se înăltau, ca niște străle, două clădiri. Într-o parte, rateșul, mare și greoiu, cu încăperile lui umede și fumurie. De cealaltă parte a drumului, mai depărtată, singuratecă și ușoară, în mijlocul unui tapan coperit de boji deși și cât statul de om, biserică.

O jale, pe din lăuntru și pe din afară!

Fără uși, fără ferestre, cu coperișul spart și cu tencuiala, din balegă amestecată cu pap, surpată de se vedeau bărnele putrede ca niște coaste jupuite.

De jur împrejur, prin pădurea de boji, cărării bătute, duceau la câte o cruce de mormânt.

Era făptura lui Conu Costache biserică. Veche ca și dânsul și ca și dânsul dărăpănată.

Clădită din vălătuci, pe o temelie numai de patru grinzi groase și cătrănite, cu un turnuleț, odinioară înbrăcat cu scânduri vopsite, acum un schelet de câprieri pudrezi, coperită, altădată, cu sindriță, Casa Domnului, de când, sub smerită ctitorie a Dumnealui Conu Costache Ene și a Dumneaii Coana Raluca, consoarta lui Conu Costache, fusese sfințită, ajunsese de se hătăna din toate încheeturile. Lumea nu mai îndrăznea acum să intre în ea și, mai grijă de vreun Doamne ferestă, mai nepăsarea oamenilor pentru cele sfinte, că începuseră a fi răi oamenii, biserica era veșnic pustie. Doar popa, de nevoie, și vre-o două babe, cărora, de bătrâne ce erau, li era tot una de s'o dărîma odată peste cele sfintele putregaiuri.

În schimb însă, de cum scăpăta soarele, pădurea de boji deși și cât statul de om, începea să fosnăie. Din cărările ce duceau la crucile de morminte, alte cărării se înrămurau și pe urma lor, ferite de vederi și de lumină, poe-

nițe mititele așternute cu boji căleați, se lărgeau cât un culcuș de om ca niște hrube ascunse sub desușul buciului verde și răcoros. Acolo, în preajma mormintelor mute, erau locurile de tainice întâlniri. În amurgurile calde de vară, poenițele mititele fremătau de suspine fericite, de șapte năbușite, mărturie a ciclului etern dintre neant și viață. Imposivă legii neînduplecate, a legii nestrămutate stăpânind adâncul mormintelor, împerecherile pătimeau de la față pământului, geamătul gătit al feciorilor pierdute alături de închipuirea aspră a morții, era o răsplată.

În cuprinsul acesta de natură crudă, de lumină, de soare, de colb mărunt, de verdeață sănătoasă, de chichte săbătece, de miros de drojdie, petreceam vacanțele mele, liber de la o zare la cealaltă, ca un mînzoc într'un cealir fără margini și fără stăpîn. Și nu odată, cu închipuirea aprinsă a celor optsprezece ani ai mei, scotoceam tainițele buciului de boji, umplându-mi nările de mirosul acru al culcușurilor proaspăt bătătorite.

Atunci am cunoscut-o.

O chema Mărioara. Mărioara lui... cine mai ține mîinte!

Micuță, grasuie, cu codițele de păr castaniu aduse ca niște colăcei de jurul capului, cu ochii scânteind în luminozitate aur-ruginie și cu sâni ca piatra.

O zi întreagă am hărțuit-o pe lau, la clacă.

Seara, chiuind și cu lăutarii în cap, a pornit claca la Curte, unde boerul da cep la o butie de vin și la lumina lunii ori a unui foc năprasnic în mijlocul curții, se ncingea, până târziu noaptea, un chef de răsunau văile.

Asta era claca.

Șatunci era chita flăcăilor, la strănsură, pe după grajdii, ori în livada de perje de dindosul curții.

Cu Mărioara m'am pitit sub un nuc, tocmai în fundul livezii și acolo, cu dreapta în jurul mijlocului și cu stînga sfărteacăndu-i, de zor, sâmurile tari și fierbinți, o strîngeam de mine de i se oprise fetei sufletul.

Dânsa se lăsa moartă în brațele mele și numai când, nervos, am mușcat-o odată de buze, țipă ascuțit.

— Iu...

În preajma noastră chicoti, înăbușit, ceva. Era, doar, al tuturor întunecatul, că livada era mare, fete multe și flăcăi destoi.

— Mei vii Mărioară?

— Vghiu...

— Și ne-ai întâlnit, firește, în luciul de boji, unde o cărăruie nouă, cu la capătul ei o hrubiță pe potrivă celorlalte, tocmai în fund sub gardul de cîtină pletosă, s'a deschis.

Acolo, în dogoarea serilor de vară și a celor optsprezece ani ce fiecare din noi numărăm, idila simplă și aceeași, își trăi ființa unei vacanțe.

Ne mai întâlneau și în spini din drumul spre Mogoșesti, ori pe coasta dinspre vii, în tăbla deasă, ori prin porumb când nu lucrau oamenii.

Venea regulat la ceasul și la locul întâlnirii. Li simțeam, înfrigurat, apropierea și cu un tușit ușor o chemam în ascunzătoare mea:

— Chîn!

Ea stăruindu-și glasul:

— Mata ești Coașule?

Cu brațele aduse crucis, schițând

parcă un gest de fereală rușinoasă, grămădea dânsa pe pieptul meu. Bîrznind-o de mijloc, cu o smucitură de aprinsă nerăbdare, o frîngeam de șale, prăbușindu-ne amândoi în tîmnoale.

Dintr'un instinct de rezistență, în proptea ea palmele în pieptul meu, aceeași scâncitură de copil speriat:

„Coașule! Coașule!”

Coașule!

A fost peste puțină s'o desbărîm vorba asta. Situteam dorința să ne apropiem mai mult decât cu simțurile să-i șterg din mîinte osebirea de neam care-i stăpânea închipuirea. Zădărnice în clipa însuși a posesiunii, când în tele ei sumese se împleteau strîns gâtul meu, răspunzând, pătimea, strălucirilor mele fierbinți, cu glasul înecă șoptea fericită:

Coașule!

Și în glasul ei, vorba asta se murea ca o alintătură!

Și anii s'au așternut unul peste altul!

Pe sub nări, mustața crescuse gros ca degetul și la tîmple, firisoare a gîntii începuseră a înspica.

Cu pușca deaspinarea, cu șeanta gât și cu Dik pelpelicular scotocind douăzeci de metri înaintea mea, căm, în zălele de săchătoare, mîrșă și mohoarele moșilor din jurul șului.

Într-o zi m'am pomenit tocmai pe meleagurile Budeștii.

Era acolo rateșul. Văruit, dichisat, parcă mai sporit cu niște magazii un capăt: nu mi aminteam să le văzut altădată. O mîna de gospodăvrednic se vedea, că stăpânea rateș acum.

În curtea împrejmuită cu uluce și înfătorită ca o arie, mese și bănci.

Dela o masă, porni o chemare:

— Domnu Ștrul! Domnu Ștrul!

În cămașă de culoare nehotărîtă, de făcută la gât și cu mânecile sufletec pantalonii vîrgați și fără nasturi, unde prima grijă a fiecăruia este să încheie, ochii mici și spălăciți, bărbăterasă dela ultimul șabăt, apăru prag...

— Hee! Cini chiamă?

— Aici, aici. Domnu Ștrul. O gamă aici.

— Iac'amus. Numai ci să ridică bîdi la chivniță.

Și Domnul Ștrul, avînd, de sigur, alte treburi, dă să intre iar în dușia. Ochii săi cad asupra mea și, grăbit, apropie.

— Poftiți ceva mă rog? Avem și bîla stecă.

— Rece?

— Cum îi gheață. De la chivniță.

Domnul Ștrul servește, în persoană, sticla infundată de bere și umple singur paharul verzui, silindu-se să toarne mai de sus.

O culoare suspectă și nici pic de vîmă.

— Unde-i rece tare, explică Domnul Ștrul.

Se vede de cald ce îi lui, i se pare Domnul Ștrul că berea-i rece. În sfîrșit:

— A cui e mă rog, moșia asta?

— Moșia?

O întrebare, ori cât de simplă ar un ovreim totdeauna o repetă. Înșutul de reflectare înainte de a răspun-

— Moșia. A cui e acum?
— Acuma? A lui Domnu Haimovici.
Domnul Haimovici (?).
— Dar dumneata de când ești pe aici?
— Eu? De mult. Poate să fie șapte ani.
— Eu și mai de mult...

Domnul Strul se uită nedumerit la mine. Vezi că gândisem cu glas tare. De unde ședeam, privirile mele se îndreptară dincolo, în față, unde un lan de porumb verde și frumos coperea vederea:

— Mă rog, dar unde-i biserică?

— Biserică? D'apoi că biserică nu-i. Intr'adevăr, nici urmă de biserică nu se vedea.

— Vezi că, uite colo, unde's păpușoi, era o biserică.

— Așa?! Eu n'am apucat. Dar dumneavoastră ați fost, să vede vorbă, pe aici. Poate să știe din bătrâni.

Pe când vorbeam cu domnul Strul, se apropiase de noi un moșneguț, curios, pe semne, să vadă și el cu cine stă de vorbă jupânul.

Scund, uscat și cu un sumăieș ros de ani și de molii, între umeri, cum adus te șira spinării și tot așa de genunchi, părea mai mic decât în realitate: așa cum, de obicei, par bătrânii.

Moșneguțul străngea din pleoape, cum fac oamenii cu vederea slabă când vor să vadă mai bine, căscând în același timp, gura, fără nici un dinte. Pe sub mustățile tunse și țepoase ca o perie, orificiul acesta, apărea negru ca o gaură de șobolan.

Domnul Strul îl imbie spre noi:

— Bade Niță, dumneata știi mai bine locurile. Boeru întrebă de biserică.

— Biserică? Care biserică?

— Colo'n păpușoi, spune boeru că era biserică.

— Poi o fost, da de mult.

Badea Niță!...

Numele acesta îmi trezi amintiri vechi. Privii cu băgare de seamă la moșneguț și parcă, prin negura aducerii aminte, un chip se desluși. Chipul lui Niță crâșmarul, care trona odinioară la teigheaua rateului, se contura nehotărît în silueta decerentă ce o aveau acum în față.

— Mă rog, dumneata nu erai aici la rateș, pe vremea lui Conu Costache?

— Conu Costache? Conu Costache Enea?

— Ei? Ei?

— Ba 'poi că io eram.

— D-ta ești Niță crâșmaru. Nu?

— Eu. Da dumneata cine ești?

Lui Moș Niță i-a trebuit o întregă reconstituire de fapte ca să mă reconstituiesc în amintirea lui, dar odată edificat, nu se tocni să-și arate marea lui bucurie de a mă revede și primă numaidecât invitația mea la un pahar. Vin. Bere nu. Nu bea el „spureăciune de asta ca udu de iapă”.

Am început să-l descos pe Moș Niță. Biserică! „Biserică... pe foc la oameni, că după ce-o murit boerii amândoi, s'o țărâmat și ea”.

Și bucuos la vorbă, porni povestea sfertului de veac de când nu mai dădusem eu prin coclaurile aceste.

Fără grijă că i-a fi cu supărare, îi țâieii însă vorba lui Moș Niță.

Nu'mi dam seama pentru ce, dar acum, după atâta amar de vreme, o cușozitate mă scurma.

— Bade Niță, dar știi dumneata, era unaa... o fată... îi zicea, Mărioara...

— Mărioara! Mărioara?

— Mărioara lui celă... cum, naiba, îi spune... fata ceea... care...

— He, he, he, las' că știu eu ce'ntrubi mata... 'poi s'o măritat, îi văduvă acuma, la casa ei.

— I-aici?!

— Aici-i.

— Aici în sat?

— Aici, cum nu. O fost luat'o alde Milton, știi mata, c'o fost rămas și el văduv. S'apoi o murit și el și casa i-o rămas ei.

Aici în sat? Mărioara aici în sat? Aproape? La trei, ori la două, ori la o sută de pasi de mine! Pot s'o vad! Acuma! Într'un minut! Doar să mă scol de ici de unde sunt! Ar fi cu puțință! Ce putere, ce dor, ce simțire nedeslușită mă trage într'acolo? Spre ea!

— Știi ceva bade Niță, tot vreau eu să mă odihnesc oleacă, nu mă'i îndrepta pân' la dânsa?

— Dice! D'apoi că-i bătrână Conașule, ce socoți matale.

Conașule! De ce în gura fără dinți a lui Moș Niță, acest cuvânt, înadins parcă evocat, răsună așa de spart! Și ce-i veni ghiujului să-mi spue, așa neîntrebat, că-i bătrână!

— Că nu-i pentru ce gândești dumneata, bade Niță. Și n'a fi mai bătrână ca mine!

Și mă încordai odată, să vadă cela, că, adecă, ce? Îi de-o vârstă cu mine Mărioara.

— D'apoi c'a noastre, nu's cu cucoanele. Să blehuesc numaidecât. Dar dacă vrei mata...

Am plătit pe domnul Strul și am luat-o, încetinel, prin sat cu Moș Niță, care țărându-și picioarele, mormăia ca pentru dânsul: d'apoi că-i bătrână amu-șă...

Moș Niță împinse poarta și pășirău în curte. O șarlă începu să chelalie ascuțit și Dik se ncurcă, mărăind, printre picioarele mele.

Moș Niță sburutui cu un bulgăre de pământ:

„Nie! Cotarlă! Tabă!”

Asta întărită și mai mult iavra, care, ferindu-se, o sbughi, cu coada între picioare, tocmai sub cofeana de găini, de unde chelălăi și mai desperat.

„Lele Mărio! Lele Mărio!”

În prag apăru o femeie.

Deși socotisem anii scursi de când n'o mai văzusem, și eram prevenit de călăuza mea în tîmplătoare, nu-mi puteam crede ochilor. Cum? Cine era femeea asta?

Moș Niță mă desluși:

— Lele Mărio, ia uite-l, îl cunosti? Conașu. O vrut, vrașzică, să te vadă.

Era, așa dar, ea, Mărioara. Mărioara în carne și 'n case. Dumnezeule mare, mai ales în carne!

— Sărut mâna.

Atâta. Nici o tresărire. Njei un semn. Nimic Sărut mâna. Placid. Idiot.

Doamne, ce vedenie!

Părlit de soare și lucios de grăsime, chipul... Mărioarei!... se zugrăvea hidos, în broboada de harez negru-murdar, cu cele două capete aduse pe sub făci și înodate strâns după ceafă.

Pielea îngroșată, îi făcea pungi sub pleoape, iar la colțul din lăundru al ochiului drept, spre rădăcina nasului, un neg enorm, coperindu-i vederea, șilea capul la o continuă și nesuferită mișcare de răsucire împrejurul gâtului cu trei rânduri de gușe suprapuse.

Cămașa soioasă, se răsfrângea, gleampăt, peste niste baere de păr de capră, ce-i încingeau pantecele umflat și o câtrînță veche, de două palme mai scurtă în față decât pe spate, lasă să se vadă, de sub nealele murdare ale cămășii, două pulpe groase, negre și crăpate. Doi butuci rău ciopliți într'o piele prost tăbăcită.

— Lele Mărio, eu zic să pui două ouă

la oală și'i hi având un boț de mămăligă, dete cu părerea Moș Niță.

— Amuș.

Și dipăru o clipă în casă, de unde eși îndată cu un ceain afumat pedinafară, iar pedinauntru căptușit cu un strat gros de mălai uscat. Sub un șopru erau urme de foc mocnind sub cenușă. Cu un măturoiu, netezi ea vatra improvizată, alese bucățile de jăratec peste care trânti un braț de vreascuri uscate și lăsându-se greu pe vîna, începu să sufle, umflându-și și desumflându-și buclele ca un cimpoiu, în timp ce cu mâna potrivea uscăturile, până ce o flacără pălpai.

...Mărioara!...

Când vreascurile prinseră a părăi și focul a se nteji, așeză o pereche de pi-rostrii și peste ele ceainul în starea în care se găsea, adecă cu coaja groasă de mălăiu uscat, după ce avusese grija, doar, să-l umple, până la jumătate, cu apă rece.

Uluit de gânduri, eu nu spuseseam nici da, nici ba. Moș Niță făcea onorurile casei.

Mărturisesc că, în primele momente, lipsa unui semn de surprindere, de deșteptare bruscă a trecutului în privirea celor despre care, în potrivea realității nu mănduplecam să cred că era Mărioara, jicnise în mine nu știu ce sentiment amenesc. Indiferența placidă a acestei femei, care, atât de neașteptat, vedea răsărind în fața ei, omul care-i intrupase minutele cele mai luminoase ale tinereții ei trecute, îmi pricinua o nedumerire ce mă supăra.

Câte puțin, puțin, simțirea de revoltă se potoli și acum urmăream cu simplă curiozitate mișcările femeii indeletnicindu-se cu preparativele gustării, ce începuse, parcă, să mă intereseze mai mult decât evocările trecutului. La toată urma, nu m'o fi recunoscut. „Conașul”! Ce-a putut să-i deștepte, vorba asta, după douăzeci și mai bine de ani!

— Îi hi având și vreun boțșor de brânză de vacă, proaspătă, lele Mărio?

Moș Niță îmi îngrijea menuul.

— Iesti.

De ce un gând nou, ispita unei dorinți ascuțite, răsări în mintea mea? Să rămân o minută singur cu femeea. S'o descos între patru ochi. Sub carapacea asta de nesimțire, nu se poate, îmi ziceam, să nu fi rămas ceva care să vibreze la amintirea trecutului.

— Moș Niță, dar vezi că, oricum, trebuie ș'oleacă de udeală. Nu te-i repezi pân'la rateș după o garafă de vin?

Moș Niță ridică din sprincene și căta întrebător la mine. I-am făcut un semn. Ei, da i l'am făcut și de semnul cela. Moș Niță își împreună trei degete dela mâna dreaptă și le duse, așa împreunate până'n dreptul nasului, gata, pe semne, să-și facă o cruce. Lăsă, însă, mâna jos, întoarce ochii încolo și nălță ușor din umeri.

— 'Poi da, că pân'a hierbe ceainul mai va.

Formă de a exprima că a înțeles și că să n'am grijă c'a da el busna așa, când nu trebuie. Socotea, moșneagul, tot ce socotea el și cum pleca agale pe poartă, jucând în palmă piesa de doi lei ce-i dădusem, îi ceteam prin ceafă gândul:

„Dice! D'apoi că-i bătrână amu!”

•

— Mărioară!

Mărioara și căta de treabă. Stând pe vine, învărtea, de zor, cu melestul, mălăiul ce începuse a se bășica în ceainul înfierbântat.

— Mărioară!

Chemasem cu glas tare acum și nu putea să nu răspundă.

— Aud.

Eu, eu cel mai dulce glas:

— Mărioară, îți mai aduci aminte?

— Iec!

— Mulți ani au trecut deatunci!

Nici o mișcare, nici o licărire. Melesleul își tăia, din greu, drum prin mămăliga învățoșată.

S'o iau altfel:

— Și zi tea-ai măritat... pe urmă!

— ...

— S'ai trăit bine cu Miton?

— Ghini...

Acuma, momentul vibrant:

— Dar... la mine... te-ai mai gândit după ce-am plecat?

— ...

Mergeam greu, dar nu pierdea nădejdea.

Pe o mesuță scundă și rotundă, după moda țărănească, Mărioara întise o față albă și așeză... un tacâm complex!

— Hei! D'apoi ai de toate Mărioara!

— Avem...

Gospedina vibrase. Ia să vedem altă coardă:

— Dar ia spune, copii avut-ai?

— Să-i mănânce cioarele! Ce trebuie copchii!

Mama era mai puțin sensibilă, dar, oricum, am reușit să-i scot o frază complexă din făcile-i încleștate. Să profităm:

— Dar mai spune și tu ceva Mărioară, că doar nu ți-ai cheltujală vorba.

— Mătale vrei ouăle mai moi, ori răscopate?

— Hm! La asta nu mă gândisem.

— Apoi, așa... potrivite.

— Si-și căta de treabă înainte.

Hotărât, în alte mediuri, era mai ușor de stimulat o conversație!

Pe un fund de lemn, răsturnă Mărioara mămăliguța și pe o falanță ornată cu flori de mac roșii, așeză patru ouă.

— Am hiert și de rață două, dacă-i vre mata.

— Bun, dar un pic de sare și niște piper, ai?

— Iesti.

Și trecu în casă să aducă condimentele.

Deocamdată ajunge. Să nu forțăm nota.

Mămăliguța era bună și ouăle proaspete. Ca să-i fac cinste gazdei, măncău și pe cele de rață. Un pic de vin ar fi fost indispensabil, dar semnul meu din ochi, fusese, din nenorocire, prea expresiv. Moș Niță nu mai venea! Era complexent Moș Niță și-mi asigură acest *tete-ă-tete* cu care nu prea știam acum ce să fac. Mergea dânsul cam departe cu gândul.

Mărioara aduse și boțul de brânză. Proaspătă, albă și ușoară ca spuma și învelită în foi verzi de viță.

Aerul, plimbarea, reminiscențele vremurilor, când, copil, după o zi de alergătură prin locurile astea, devoram seara la masă, făcu să dispară și boțul de brânză cum dispăruseră și ouăle și coșmăle feliole de mămăligă, din care, dealtminteri, făcusem o respectabilă și meritată porție lui Dik al meu, ba și javrei care ne primise atât de dușmănos dar care acum culegea lacom fărâmițele printre picioarele mele.

Pufăind dintr-o regală, mă lăsaui gândurilor ce-mi răscoleau atâtea amintiri, printre care, fetișcana voinică și cu sănișii ca piatra răsărea luminoasă, ispititoare.

Atâția ani! Da, înțeleg! Ce putea să mai rămăie!

Dar dacă încheieturile întepenesc și carnea se lăbărțează, dacă ochii nu mai

scântecază și nervii adorm, oare inima nu mai știe nici ea să bafă! Și sub farmecul imaginii din trecut, cătai cu ochii pe Mărioara.

Ați băgat de seamă cum, după ce vă pironiți îndelung privirile asupra unui obiect și apoi, brusc, le întoarceți spre un părete sau orice față plană, imaginea obiectului fixat, se conturează într'acolo.

În clipa de care vorbesc, același fenomen se produse. Ceeace privisem intens cu închipuirea, apărui deodată în pragul ușei unde sta acum Mărioara.

De farmecul părimii, n'am tresărit. Înțelesesem mirajul, ș'apoi, pe silueta adevărată, imaginea închipuită s'a suprapus atât cât ai clipi din ochi. Nu s'a sters această bine și realitatea era acolo. Doar senzația contrastului fu și mai vie.

Lămpede, neindeolnic însă, surprinseu un amănunt. Cu brațele cruciș, pe piept, cu capul rezemat de ușorul ușei, Mărioara privea la mine. De când? De jumătate, de trei sterturi de oră! De sigur, de când ocupat cu gustarea și cu vedeniile mele, ochii mei nu se mai întâlniseră cu ai ei.

Am avut, atunci, intuiția clară a lăuntruului gândirii sale. Ca și mine, urmărise și ea cu închipuirea, vedenia din trecut și atât de pironit îi era, într'acolo, gândul, că, o clipă, nu-și dete seama că o privește. O clipă numai, în care privirile noastre se împerechiară ca de indemnul unui același minut trăit. Apoi femeia întoarse capul într'altă parte.

Fuseseră, doar, aparente, acele semne de insensibilitate, mijloace naive de țărancă simplă ca să derobeze încercărilor mele de trezire a unui trecut de mult înmormântat? Ori poate mediul de viață animală a femeii de țară, va fi atrofizat în ea puterea de exteriorizare. Asta vream să știu, sub indemnul, nu pot desluși cărui sentiment, un indemn pe care-l simțeam, însă, tot atât de imperios ca și acela când rugam pe Moș Niță să mă ducă la casa Mărioarei.

Și am venit lângă ea, acolo, în pragul ușei, unde, ca o statuă sau, poate, un bușean sta dânsa.

Vroiam să m'asigur și mijlocul căta să fie eroic.

Ea nu mișcă.

Lam șoptit în ureche:

— Bine Mărioară, să nu zici tu nimic! Par'căi uitat de tot! Nu-ți mai aduci aminte?

Femeea nu zise o vorbă, însă nici acel *ieci* tâmpit, cu care îmi pecetluise cuvintele până atunci.

Încet ridică ochii și cu aceeași mișcare nesuferită de răsuflare a capului din pricina negului, căta la mine și, părere ori aveau, glasul Mărioarei, al Mărioarei de altădată, susuri dulce, ușor, tremurând:

„Conașule!”

„Ș'apoi, nespuse trist:

„Poi căs bătrână amu!”

Răfrenul lui Moș Niță pe care mi se părea că-l văd lăbărțându-și gura neagră și fără dinți, într'un rânjet enervant. În glasul ei însă, căta jale! Par'car fi zis:

Dac'ai venit așa de târziu!

Avui cruzimea să întorc cuțitul în rană:

— M'ai cunoseut Mărioara?

Glasu i se întări ca o durcere:

— Săraca'n! Cum să nu te hi cunoscut?

— Și te-ai mai gândit la mine?

Ca o undă peste care a suflat un duh se clătină glasul Mărioarei:

— Poi m'am gândit. Deatunci! Ce-am mai plâns eu Conașule!

Și glasul curse neîntrerupt, cu aceeași

coloratură palidă de resemnare împietrită, de la început până la sfârșit. Din când în când numai, când, de închipuirea celor ce spunea, gândul, pe serană, o durea prea tare, își trăgea ea adânc sufletul, cătând, par'că, puteri noi.

„După ce-ai plecat mătale...”

Povestea tristă dar blândă a fetei simple care știa că nu-i îngăduit uneia de seama ei să viseze mai mult de cât ține o vară. I se păruse, doar, că trecut prea repede ș'a plâns, dar nu ș'a suferat.

„Mătale erai boer!”

Ș'apoi viața ei searbădă, indiferentă, încoloră. S'a măritat „că ce era să fac”, ș'a rămas văduvă.

— Și pe urmă?

— Pe urmă?... Nimic. Îmi părea rău atâtea, că nu aveam o poză de-a mătale!

Suferise, așa dar, ființa asta, țărancă asta grosolană! În viața ei trecuse un „Conaș”, lăsând o dără dureroasă ca pe urma unui tăuș. Timpul așternuse coaja uitării peste rană și starea de artificială nesimțire, îngăduise vremei să se scurgă liniștită, îngroșând, an cu an, coaja ocrotitoare, pe care cu o lovitură brutală de unghie, o descărnașem cu inconstiență cruzime.

Dedesubi, rana sângera.

În nimbul dureros al anintirilor răscolite, chipul răvășit de ani și suferințe al femeii ce, instinctiv, își răzema, acum, capul de umărul meu, par'că se transforma, se lumina. Trăsăturile se îndulceau, se subțiau. Un moment avul impresia că ishibitor, fusese contrastul, doar, între cele două imagini pe care douăzeci de ani și mai bine, le despărțea. Și atât de puternică fu iluzia că, în neștire, brațul meu îi strânse mijlocul iar cu mâna îi căutai, ca altădată, sânul.

„Ieci! Da săzi ghinișor, căs bătrână amu!”

Ca sfâșiată de ascuțișul unui foarfece, pânza închipuirii se rupse în două și dincolo, sta femeia așa cum apăruse în pragul ușei, hidoasă, cu mișcarea nesuferită a capului, cu negul la rădăcina nasului, și cu cămașa soioasă. Pfu!

Toată asta revenire la realitate, din pricina aceluși stupid, degustător, mălăieț *ieci*, care-i tășni, ca o dejecție, din gusa ei unsuroasă.

Era timpul!

Scotoci repede prin buzunare și îi întinse un pol.

— Cite Mărioară, pentru osteneală.

— Sărut mâna.

Moș Niță sta, tablabașă, la aceeași masă la care ne întâlnisem. O garofă sdravână, cu o rămășiță de vin pe fund, odihnea dinanitei pe masă. Veni, clătănându-se, întru întimpinarea mea. Era chefliu și cu gust de vorbă. Lam pus și lui cinei lei în palmă, pentru *ser-viciu*. El sărută moneda ș'o duse la frunte.

— Bodaproste! Să trăiți! Poi gândesc că amu o să mai poftiți pe la noi, Conașule...

Atât de badjocoritor sunase acest *amu* în gura lui Moș Niță, că, nervos, i-am întors spatele și am pornit-o, printre țarlale, spre Iasi. De *poftit* n'am mai poftit, dar rânjetul lui Moș Niță, m'a obsedat multă vreme. Un timp, închipuirea întâmplării alături de cea a moșneagului răufăcios, ajunsese atât de su-părătoare că, între mine și imaginea acestuia, adevărate dispute mintale se încingeau și ca să-l infund pe moșneag, terminam hotărât:

— Diec! Și mai la toată urma, nu era ea chiar așa bătrână!

AL. VAITOIANU

CETATEA ISMAIL

de MIH. POPESCU

Turcii, în timpul expansiunii lor în Europa, n'au urmărit numai avantajii militare și foloase comerciale ci și stăruire deplină pe Dunăre, de aceea au stat să-și facă diferite puncte de sprijin pe această arteră comercială.

Întăriturile acestea începeau de la gura Dunărei și mergeau până pe aproape de Viena.

Una din aceste întărituri era și Ismailul așezat între vestitele cetăți, Chișinău la Nord-Est și Brăila la sud-vest. Ismailul a slujit însă, și scopurilor militare, căci pe aici Dunărea fiind mai îngustă, putea să fie repede trecută pentru expedițiunile îndreptate în partea nordică.

În timpul războaielor Ruso-Turce, din secolul al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea Ismailul a jucat un rol important, fiind cheia Dobrogei.

Planul de față ne prezintă cetatea Ismailului atăcată de Ruși în 1790.

După acest plan cetatea se prezenta astfel:

Castelul, aici nu-l mai avem la mijloc, ca în celelalte cetăți turcești, ci în partea Nord-Est în punctele E. F. G.

În castel se aflau: magaziiile cu muniții, cazarma artileristilor, cazarma ofițerilor și o moschee.

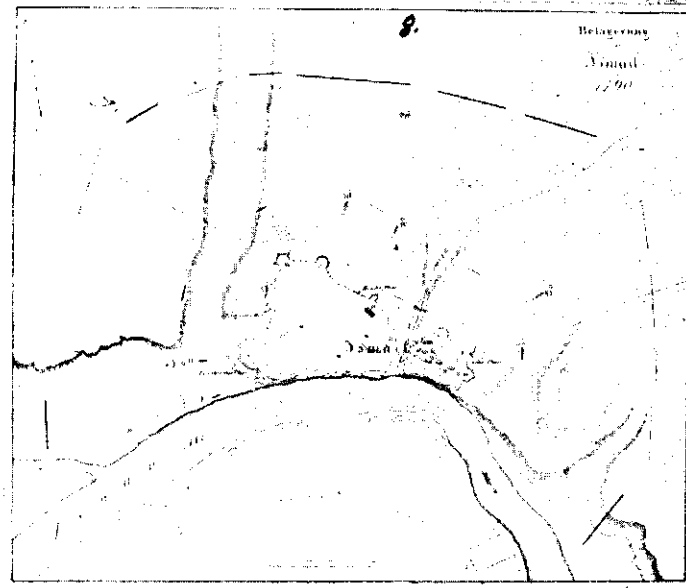
Castelul mai avea spre Dunăre și un cmin pentru vasele de comerț și de război.

Partea mai nouă, punctele A. B. C. D. era așezată pe un teren mai ridicat și de aici se afla, locuința orășenilor, aici

Ismailul era legat cu celelalte cetăți prin câte un drum ce eșea pe câte o poartă, căreia i-se dădea numele cetății către care pornea.

către trupele rusești conduse de generali: Hudowitz, Sanroykovin și Rybas.

Priveliștea este destul de măreață cuprinzând atât malul drept al Dunărei

PLANUL CETĂȚII ISMAIL

Drumul Brăilei era prin poarta Brașovului, al Iltinului, prin poarta cu așchii, cât și atacul cetății de către flota rusească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cetatea Ismail atacată de către trupele rusești.

...ul făcând parte integrală din cetate și trei moschel.

...dul înconjurător mergea de jur împrejurul cetății, având 8 bastioane, de diferite forme și mărimi. Tunurile de asediu erau așezate nu numai în bastioane ci de-alungul zidului.

...ceas nume, la fel al Benderului și al Chișinău.

Aceasta era așezarea cetății Ismailului după anul 1790.

O vedere generală a cetății Ismailului o avem în fig. II, unde este reprezentat atacul general al acestei cetăți de

Pe dealul mai ridicat al cetății avem și aici — Castelul — ce domină întreg înconjurul.

Mulțimea moscheelor nici aici nu-i mai prejos, semi-luna predominând chiar din mijlocul castelului.

critica literara

UN PROTEJAT

Un protejat al tiparului pare a fi pr. D. Sfârlogeanu din Mircești-Olt, autorul scrierii „Morală învățăturei”. Dar mai întâi o descriere a cărții care ne a parvenit grație unui prieten binevoitor.

După ce, copertă (și pe prima pagină) ni s'a dat, odată, cu titlul cărții, nuanțele și calitățile sociale ale autorului, la pag. 3, descoperim o fotografie încadrată în înfrunzele de lemn căinesc și explicată: „Autor Preot D. Sfârlogeanu, Mircești-Olt”. Și pentru că lucrurile să-și păstreze caracterul lor grav, la pag. 5, o nouă fotografie, cu același încadrare, o urmează, având altă inscripțiune: „Secretarul autorului, B. D. Sfârlogianu, Mircești-Olt”.

Natural că o colaborare atât de seroasă și de bine organizată — nu putea da de cât rezultate bune, lată-le: la pag. 11 găsim:

„Elevii trebuie să urmeze foarte regulat la școală, să nu le rămână lecții neînvățate; deoarece lecțiile se sînt strâns legate unele de altele, întocmai ca un lat și se explice unele pe altele”.

Și în felul acesta sub formă de sfaturi elementare conține aproape pagină cu pagină capitolele: *Meșteșugul învățăturii la cetire; Meșteșugul scrierii; Caligrafie proverbială; Memorul pentru ciadirea locurilor de școală în comunele rurale din 1900; Recunoștință; Ghiosdanul orfanului de războiu; Războiul dintre toate animalele domestice și sălbatice, cu patru picioare, și dintre toate păsările domestice și sălbatice sburătoare; Anul și Către cetitori*, fără să uit și indispensabila prefață.

Mă opresc un moment la penultimul: „Având în vedere că țara noastră Română este un Stat ridicat din teagăn plecat spre creștere și progres, trăind în mijlocul unor State, parte barbare, parte civilizate și că acest stat Român a imitat popoarele civilizate, a format și el o Academie Română care are nevoie și interes de multă literatură.”

„In acest scop ca unul ce voesc ca lumina să se pună în sfernic ca să lumineze tuturor; iar nu a se ascunde sub perdea sau obor. Lumină din lumină se aprinde.

„Motivul principal de am luat îndrăzneala a da titlul acestei mici broșuri nu este altul, decât să stimulez mîile de capete luminate spre a găsi un metod mult mai lesnicios, decât cel descris în mica mea broșură.”

„Cu cei ce dispun de averi să nu se ia la concurs cu cei săraci; ci odată să zică „bun și învățat”, ce trebuie atîta grije de carte pentru om care are avere”

„Nu voesc a fi numărat nici a mia parte la spița carului scriitorilor Români; dar cum am zis mai sus, să dau loc, capetelor luminate”.

Firește că pagina de mai sus nu se cere comentată; fiecare vede în ea cu cine a vîm de-a face. Scrierea însă merită să fie cunoscută în întregime, lată de ce, imi dau permisiunea să vă mai întretin asupra ei.

ȘI VERSURI...

Tot despre „Meșteșugul învățăturii” care, pe lângă cele arătate, conține încă atîtea lucruri extrem de interesante.

Lată-le: trec peste faptul că numele autorului e menționat în vreo 7 locuri ale celor 70 de pagini (adică: odată la 10 pagini), peste prețioasa culegere de proverbe dela pag. 16-20 și mă opresc la:

Versurile intitulate astfel: *Școlarul și pana, Lenea și copilul silitor, Ursul, cu coada lungă (combaterea costumului și a luxului), Imnul Studenților, Un bun sfat, Sărbare solemnă la finele anului școlar, Imn de mulțumire patronilor școlii Ștefan Protopopescu și Iancu Ionescu, Marșul școlărilor la excursiune, Minunile Soarelui, Imnul Regal, Marșul trecerii Dunării la 21 August 1877, Luarea Griviței la 30 August (12 Sept.) 1877, Hora Independenței române, Doina A. S. R. Principelui Nicolae pe care a cântat-o Doica A. S. R. în anul 1904, Marșul mobilizării din 1913 și pacea din Balcani, Mici învățături, Măndstirea C-de-Arges.*

Din simpla enumerare a acestor titluri se vede diversitatea a problemelor pe care autorul le îmbrățișează, multilateralitatea de interese care, l-au inspirat în decursul... veacurilor (cartea începe din veacul al XIX-lea și ajunge în al nostru). Tot de-aici reese că același, nemulțumit cu unele opere de ale scriitorilor cunoscuți, făurește altele. Această școală are până și „Imnul Regal” al bardului dela Mircești în locul căruia se recomandă versuri ca:

Multe veacuri au trecut,
Mulți Domni bravi noi am avut
Însă Carol i-a întrecut

și

Ține-l Doamne sântos
Să pună Dușmanii jos
etc. etc.

Trecând cu vederea marele interes pe care-l prezintă aceste urări la adresa defunctului rege Carol, cum și „Doina” cântată de Doica de A. S. R. Principele Nicolae, mă gândesc: bine, înțeleg combaterea luxului, dar ce rost o fi avînd cealaltă — aceea a costumului. Ce-o fi vrînd S. S. părintele-autor să îmbrăcăm în locul acestuia?

Alte caracteristici: la pag. 32 găsim un portret modest al Regelui Ferdinand deasupra memoriului care are — ca titlu: „Majestate Rege!”; la pag. 53: câteva rugăciuni, la 54 — Scara vieții, iar la 65-70 o „listă de abonament”.

Aceasta din urmă merită tot interesul. Din ea se vede caracterul de „protejat al tiparului” al stimatului preot-autor.

Că o astfel de carte nu trebuia tipărită — se înțelege ușor. Din memorocire și cu toate că, autorul „nu voiește a fi numărat nici a mia parte în spița carului scriitorilor Români”, ea a văzut lumina tiparului, grație celor 140 de persoane care au abonat 675 de exemplare a 15 lei — înainte de apariție.

Un calcul ușor ne duce la 10125 de lei, adică tocmai atît cât ar fi fost de ajuns pentru editarea unei broșuri îngrijite cu povestiri pentru copii. Mă veți întreba poate cine-s subscriitorii? Ia'ă-i: prefectul județului, un deputat, protoereul județului, apoi: un mare proprietar, alt deputat, directorul liceului și al școlii normale împreună cu întreg corpul profesoral,

in fine învățători, notari, primar, avocați, judecători, comercianți agronomi, studenți, funcționari, etc. etc.

Iară de ce considerăm pe autor un protejat al tiparului?

PAUL I. PAPADOPOL

LIVIA REBREANU-HULEA

„Răvașe 'n tabără”

(Poezii, ed. II)

Dintre scriitoarele de azi ale Ardealului, Dna Livia Rebreanu-Hulea e socotită printre cele de frunte.

O sensibilitate de zefir, sinceră, urzită pe firele unei duioșii de singurătate predominantă în poeziile sale. În fondul de inspirație ca note mai distincte întâlnim consecințele războiului: jalea saletelor pustii, toamna cu seri fără clacă, fără horă și fără cântec de flăcăi ori vîm idilă 'n umbra porții. Oamenii sunt pucați să lupte sub steaguri străine, și ne ascultăm în evlavia naivității rugăciunilor calde de copii:

— Ingeraș dragut și blînd
Mult te rog ingenunchind
Și cu ochii lăcrîmînd,

Că de-o fi și-acum să vij
C'în brad plin de jucării.
Pe la dragii tăi copii

Să-mi aduci — de vij la noi —
În loc de-ate lucruri noi
Pe tătice' din război...

Sau poeta privind bolta cerului într-o noapte senină, nu crede că-i dreptă că cătoarea, că atunci când moare un căde-o stea, fiindcă:

„Basm duics, dar nu-l pot crede
Astăzi când în toată clipa
Moarte-atîtea mîi de oameni
Moarte-și și fâlșăie aripa.

Căci privește! Bolta rece
Poartă-aceeaș bogdăie...
De-ar fi drept ce spune basmul
Bolta-ar fi acum pustie...

Sau în al doilea ciclu al volumului Reverii, întâlnim accente personale și un lirism subiectiv demn de reținut și în bucata: *La răsruce:*

„Ți-aduci aminte de răsrucea
La care ne 'ntîlnirăm noi?
Ți-am spus: cărarea-i prea îngustă
Și nu 'ncăpem alături, doi...”

Zămbind porniși cu mi-aldături
Pe calea ce spre piscuri duce,
În inimă cu-aceleași vise
Pe umeri cu aceeași cruce...

sau tot de aceeaș vigoare sugestivă următoarea strofă din *Răvaș de toamnă*:

Te-ai dus cu stolul cel din urmă
C'în fund de zare acruia,
Iar cedrul cea dintâi podoubă
Și-a smuls din păr în urma tu...

Lirismul d-nei Livia Rebreanu-Hulea e de natură ușoară pornit direct din inimă, cu realizări de romaniță ori de legie feminină, cu inspirație de realitate lent, ce nu ne-a dat până acum decât întâia sa carte.

GABRIEL DRĂGAN

T e a t r u

cronica dramatică

TEATRUL NAȚIONAL

GEORGE DANDIN, de MOLIÈRE

S'a scris într-o vreme și nu de mult, despre influența pe care a exercitat-o cinematograful asupra teatrului, atingându-se toate aspectele problemei, cu scopul în parte mărturisit, de a se explica așa zisa „criză a teatrului” prin dezvoltarea uriașă a cinematografului și a găsi, ceea ce nu s'a întâmplat încă, mijloacele de îndreptare.

E vorba mai mult de criza spirituală a teatrului, de reducerea lui la formule și subiecte șablon, cu marca standard, effine și cu circulație intercontinentală. Pentru că, pe măsură ce conținutul sufletește și intelectual al pieselor s'a anemiât, în schimb, regia a luat avânt și nu știm dacă n'a fost un mijloc dibaci de a reține publicul la teatru, nefăcându-l să simtă atât de mult nevoia cinematografului.

Teatrul Național din București a înțeles acest semn al timpului și s'a preocupat constant cu curaj și talent, de regia pieselor, preferind tot ce putea fi montat spectaculos și de aceea acuzat uneori — din păcate și pe bună dreptate — că face concurență serioasă unei trupe specializată în baleturi și fântâni artele colorate.

Dacă preocuparea de „cassa” (d. Rebreanu vroise la început să se libereze de această obsesie) era și în menirea unui teatru subvenționat, ar fi de discutat și fără îndoială argumentele n'ar lipsi de nici o parte „deși mai trainice le scoțim pe cele care combat „cassa” și introducerea regiei cinematografice în teatru tot pentru scopul „cassa închisă”.

Acest criteriu a prevalat cu siguranță și la alegerea lui „Georges Dandin” dintr-o atâtea alte piese mai bune ale lui Molière, care n'au fost încă jucate și nici insucces n'ar fi avut. „George Dandin”, o piesă dacă nu mediocră, dar nici prea valoroasă, prezintă însă un mare avantaj: putea fi jucată în cadrul divertismentelor, așa cum s'a petrecut lucrul și la Versailles, în 18 Iulie 1668, când Regele Soare, întors din bătălii victorioase, vroia să se amuze — nu știm dacă s'a și amuzat! — în stil Ludovic al XIV-lea, adică fastuos și risipitor.

D. Bumbesti regisor isteț, rival — nu am putea preciza dacă și temut — al d-lui Soare Z. Soare, s'a înhămat cu entuziasm și frenezie la corvoada Versailleză, și dacă Ludovic de pe scenă n'ar fi fost d. Anastasiad, iar soția sa, regina, d-ra Godeanu, cu bunăvoință și mare efort de imaginație, am fi putut crede, noi spectatorii, că ne-am înobilat pe loc, și că vedem pe Molière, (e drept că d. Sârbu nu-i prea seamănă la chip), jucând în fața noastră pe bietul „George Dandin”.

Dar n'au vrut sufletele răposaților autori și interpreți ai serbării dela Versailles, Molière, Lulli, Beauchamps, Saint-André, La Pierré, Favier, Descouteaux, Philbert, M-zelle Hilaire, Desfronteaux, etc., ca fastul din grădiniile Regelui Soare să fie întrecut de inspirația d-lui Bumbesti. Drept este că Molière, l-a inspirat mai părintește și „George Dandin” a

fost jucat cum nu se poate mai frumos. Cântăreții, corul și dansatorii au făcut ce-au putut (și au putut foarte puțin) ca să fie bine, dar n'au isbutit decât să strice ansamblului.

Din această cauză spectacolul luat în întregime, dădea impresia unui mare car alegoric, tras de bot, ca lumea să vadă tot, așa cum se vede uneori (costă prea scump) în zilele de carnaval la Nissa.

În acest ansamblu și după concepția că regia fastuoasă este totul, ce mai însemna bietul „George Dandin” și necazurile lui? Cine mai avea răgazul să se gândească la textul piesei care prilejuia d-lui Bumbesti atâtea succes. Ici, colo, câte un spectator amărit de-ale lui, mai era atent la „George Dandin” și poate se întreba amărit de ce atâtea cruzime față de bietul încornoraț și de ce acestei comedii i se mai spune comedie, când este atât de neumană și crudă în toată dezvoltarea ei.

Erau spectatori cari își șopteau amărituri: De ce atâtea indulgență față de Angelica, când domnul Molière, spune istoria, nu prea a vrut să fie fericit de

d-ra Bejart, care l-a cam înșelat? A vroia să-și bată joc de suferința lui? Nu prea. E mai simplu: a fost un apologist al libertății feelor de a dispune de iubirea lor și al educării lor cât mai complete, în o poziție cu spiritul vremii.

E imorală, așa cum susținea, nu prea atât de puritanul Rousseau? A revoltat pe mulți și-i va revolta încă, așa precum afirma Voltaire? Moral, imoral și amoral, termenii pentru jongleria critică, care nu adaugă și nici nu răpese nimic eloriei lui Molière. Discuția de cuvinte care n'ar putea lămurii nimic, precum nici regia n'a putut distruge textul piesei.

Interpretarea dată de d. I. Sârbu lui George Dandin, bună.

Cealalți l-au scundat cu talent. De ce să mai insistăm?

I. FLOROIU

P. S. — D. Bumbesti a uitat să ne reconstitue și ospățul regesc care a urmat după spectacolul din 1668. Dacă ar fi dat decorul cuvenit restaurantelor din jurul Teatrului, lumea ar fi avut poate iluzia că a fost la Versailles.

PRIMUL TEATRU DE MARIONETTE IN CAPITALĂ

Se inaugurează Sâmbătă, 5 Octombrie ora 3 d. a., în mica dar cocheta sală a teatrului „Tinerimea Română” de lângă liceul Lazăr, Duminică dim., la ora 10

scenă, pe care a știut să facă să trăiască atâtea personaje din repertoriul clasic și modern: *Bastien și Bastienne*, și *Directorul de teatru*, după operele compuse ale marelui Mozart, *Ion Păpușaru* de V. Alexandri, *Păcală*, cea mai populară figură a poveștilor noastre, etc.

La București, revista „Universul copiilor” dându-și seama de importanța educativă a teatrului de păpuși a făcut apel la arta și pricepera d-lui T. Nastasi, pentru a putea oferi tineretului din Capitală, o serie de spectacole occidentale.

E uimitor cum până astăzi, nu s'a găsit nimeni să dea concursul pentru promovarea unui mic teatru de marionete, când în străinătate sunt mii de asemenea săli de spectacol.

În Cehoslovacia, nu există școală, sau societate culturală care să nu-și aibă scenă proprie pentru spectacole de marionete. Numai vorbim de teatre permanente particulare și de stat, unde se perindă anual zeci de mii de spectatori mai mici. Căci teatrul de marionete este un gen de artă care place la toată lumea, indiferent, vârsta sau categoria socială. El nu poate să nu aibă succes.

Și aceasta cu atât mai mult când se prezintă în condițiuni de superioară realizare tehnică și artistică, cum e cazul dela „Tinerimea Română” unde atât bogăția programului cât și valoarea conducătorului și a utilajului sunt chezașia sigură a permanentizării teatrului de marionete în Capitală.

I. GR.

VRAJITORUL COLAS
din opera „Bastien și Bastienne”,
de Mozart

și seara la ora 8, spectacolul se va repeta cu programul de deschidere.

Directorul teatrului de marionete este d. T. Nastasi, un harnic și foarte priceput tehnician în arta dificilă și delicată a acestui gen. A înjghebat mai întâi la Cernăuți, sub auspiciile și cu concursul Teatrului Național, mica lui

aşa şi-aşa...

Decăteori am avut prilejul, am spus cuvinte bune despre revista **DATINA** de la T. Severin, condusă de d. Mihail Guşiţă.

Nu exagerăm spunând că e singura revistă, căluzită cu statornicie de doctrina tradiţionalismului literar.

Numerile din urmă (7-9) sunt închinatăe lui Eminescu. Sunt remarcabile articolele d-lor Guşiţă şi Al. Dima. Din articolul celui din urmă, reproducem foarte judiciosul sfârşit:

„Pentru vremea noastră atât de puţin dornică de integrare în lanţul continuităţii istorice, atitudinea tradiţionalismului eminescian poate constitui oricând şi pentru oricine, un îndreptar adecuat pe care, — ca pe un altor, — îl putem cu toată căldura, în faţa tinerei noastre generaţii de căteori va cădea în păcatul de neertal al înstreinării”.

În revistă, pe lângă un articol al d-lui George Damaschin, asupra „concepţiilor filosofice din Sărmanul Dionis”, sunt câteva notiţe interesante, ca tot ce scrie învăţatul profesor Bogdan-Duică. Aşa, d. Bogdan-Duică scrie, că în manuscrisele lui Eminescu se găsesc note (multe) traduse din doi naturalişti germani: Mayer şi Scheiden.

Nimeni nu le-a dat nicio atenţie, desi ar fi interesat să se ştie, că Eminescu a studiat pe marele Mayer şi interesantul Scheiden.

Bună observaţie face d. I. Gr. Oprisan în revista „**RĂSĂRITUL**” (Nr. 11-12).

„De sigur suferim de morbul confesiunilor. E tara, în care conferinţele curg gârlă. Am putea spune că abuzul lor a viciat şi bunele intenţii cu care, uneori, mai sunt aşteptate. De aceea şi când se nimereşte un curândător viu, care canalizează atenţia pe scoala unui gând bun, a unei fapte de cultură, publicul abia aşteaptă partea cealaltă”.

Şi suntem de perfect acord cu d. I. Gr. Oprisan:

„Nu dorim de edificare culturală ne lipseşte. Ci spiritualitatea însăşi”.

Decând îl aşteptăm. Îl dorim după conferinţă. Îl vrem scos din cadrul teoretic. Răvnim să-l vedem la lucru şi să-i simţim bunăvoinţa aplicată practice.

E vorba de noul educator, asupra căruia dă interesante relaţii în revista „**ȘCOALA ȘI FAMILIA DE MĂINE**”, d. Marin N. Biciulescu, în legătură cu congresul Ligii internaţionale pentru educaţia nouă.

„Educatorul, care până în prezent neglija, descoperirea nouilor metode pedagogice, va începe să simtă necesitatea de a cunoaşte rîta şi sufletul copilului, mediul său educativ, ca să înlesnească libera evoluţie intelectuală a copilului”.

De-ar veni mai repede noul educator!

Bună faptă face directorul ziarului „**NĂDEJDEA**”, organ de luptă al cefariştilor, publicând un supliment cu materie literară şi artistică. Cititorii obișnuți ai aceluia ziar au astfel posibilitatea să găsească la două săptămâni, și

material instructiv și care să le primească sufletele

Cităm următoarea caracterizare a lui **THIERS**, din lucrarea d-lui Louis Barthelemy:

„Să spun că Thiers a fost un orator incomparabil? Să ne înțelegem asupra curintelor. Întrebuințarea o luat cuvintelor semnificatia originală. Admit, că corba e o ființă vie, dar viața curintelor e de cele mai multe ori făcută din îngroșări și din excese. Măsura, moderația, tactul nu sunt în vremea, în care ne-a ascărțit destinul, însușirile esențiale ale unei limbi, care se dezvoltă și se transformă. Înțelepciunea și rațiunea nu fac regulă comună, căci mereu se merge repede”.

Elocvența lui Thiers nu-i incomparabilă, în sensul, că ar fi depășit elocvențele, care au onorat tribuna franceză, în vremea în care a strălucit Thiers. El n-a fost singurul maestru, în timpul în care Berryer, Lamartine și Guizot îi erau rivali.

Thiers aduceri la tribună, datorde cauzelor sale strălucitoare.

Balzac spunea că Thiers e de-o șiretărie meridională. Săinte Beure îl califică „marele sumator”.

În sfârșit, am găsit și un actor, care să vorbească de preferințe literare în funcție de talent.

ACTORUL E GEORGE CALBOREANU.

El a spus:

„Ca actor am și eu preferințele mele în literatură, ca și în artă în general. În teatru mi-am formulat anumite principii bine stabilite, cântând în totdeauna să lupt cu ridicolul din situațiile false și realizând cu mijloace minime, maximum de succes și mulțumire sufletească”.

Nu există gen în teatru din clipa în care te afirmi cu un talent”.

Într’adevăr, pentru talent nu există gen în teatru. Talentul e talent și în dramă și în comedie. Numai actorii cemozi se etichetează.

B. C.

„**POIANA VIITOARE**” își urmează aparițiunea cu aceeași grijă pe care i-o cunoaștem pentru binele obștesc și pentru interesele comunei. Am dori-o poate ceva mai vioae și puțin mai literară.

IARAȘI TINERETUL. Dintr’un interviu al prozatorului I. A. Basarabescu:

„În genere tineretul nostru... nu citește sau nu știe ce trebuie să citească. Educația culturală și artistică... și-o face din ziarele... de reclamă, din revistele ilustrate, din cronică literară și artistică și... din stilul violent și trivial al articolelor... politice care îi toarnă în suflet otrava disprețului, a nepăsării și a pesimismului” făcându-i de timpuriu „blazați, materialişti, lipsiți de entuziasm și de busolă, și interesați până la lășitate”.

Vina e a guvernelor care încredințază propaganda culturală agenților politici — lăsând ateneele populare „pe mâna speculanților și a compromișilor”.

CATO CEL BATRAN — austerul censor al moravurilor romane — constituie obiectul unui interesant portret pe care d. I. M. Marinescu, îl publică în No.

458 al „Adevărului Literar și artistic”. Firește că astfel de studii pot foarte bine contribui la instrucțiunea și educațiunea tinerilor cum și la răspândirea clasicismului — încă atât de rău format la noi.

ROMANE ÎN CURS DE APARIȚIE anunță ziarul „Curentul”: unul de M. Sadoveanu, altul de Cezar Petrescu (Calea Victoriei), un al treilea de L. Rebreanu (Crăisorul), al patrulea de părințele Damian Stănoiu (Dubovnicul Maicelor), în fine — un al cincilea (Bătrânul Amedeu) de Al. O. Teodoreanu.

Le așteptăm cu nerăbdare și la fel, cu noi — toți cetitorii de literatură bună.

CĂRȚI ȘI LIBRARI este titlul unui succint articol (Curentul dela 16 Sept. 1929) în care d. Cezar Petrescu reia încredințată chestiunea atât de arzătoare a nepregătirii profesionale de care dau dovadă cei chemați să contribuie la răspândirea cărții. Reproducem spiritualul, dar usturătorul final:

„Un băiat de băcănie, știind gustul clientului, se grăbește să anunțe că „a sosităre” icro proaspete și este măslina de volc”.

„Un băiat de librărie, dacă îi ceri un volum de Proust, răspunde îndeobște senin și voios: „N’avam Proust, însă este un volum nou de Radu Cosmin”.

„Ceeace recunoașteți că nu e tot una. Zău că nu e!”

CRIZA CĂRȚII e discutată și de d-sa. Iată câteva păreri:

„Cetitorul român și-a pierdut încrederea în valoarea reală a operelor originale ce i se pun la îndemână. Vitrina librăriilor e supraîncărcată, din cauza lipsei de scrupul a unor editori cărți pentru a plăti cât mai puțin producția literară și a câștiga cât mai mult din titluri șgomotoase — nu se uită nici dela cine adună materialul, nici cum îl adună, nici nu se întreabă ce efecte morale ar putea să aibă cartea pe care o editează, în masa cetitoare”.

Apoi „gustul publicului... se găsește la un nivel scandalos: în mâna elevilor de liceu și mai ales a fetelor... veți găsi... broșuri și... volume emanate nu mai știu din ce lupanare tipografice; și, dacă, întâmplător, îndrăsești să atragi atenția micului cetitor asupra impletății ce săvârșește, el te privește cu milă, ca pe un răsuflat, care ai rămas înapoi cu moda în literatură”.

Firește că și unii scriitori își au vina, paralizându-și munca și talentul „pentru o bucățică de pâine pe care editorul pare a i-o întinde cu generozitate”?

Soluțiuni:

„Criza cărții ar putea fi înlăturată în primul rând prin sprijinul larg pe care ar trebui să-l dea talentelor adevărate ziarele de mare tiraj. Ele au în mâna lor toată puterea de a lansa talente noi și de a întreține focul sacru în cele consacrate; cu o condiție însă: fără ură și fără părtinire... și mai ales înlăturând cu desăvârșire orice spirit de cenaciu, de bisericuță, de coterie, de așa — numită școală literară”.

Că toate părerile d-lui Basarabescu sânt perfect adevărate — cetitorii pot judeca singuri. Regretul nostru este că ele nu întrunesc sufragiile celor chemați să le pună în practică. P. P.

literara

o seamă de cuvinte

— Care sunt opiniunile d-vs. politice? întreabă cineva pe ducele de Mery.
— Depinde de cine mă întreabă! răspunse ducele.

Un mare duce de Toscana, se plânga ambasadorului din Venetia că un cenețian venit la Florența, acuzase o purtare foarte urâtă.

Ambasadorul, ca să se scuze jula d. marele duce, îi spuse:

— Nu trebuie să vă supărați Altea, a fost un nebun!... Nu trebuie să vă supărați!...

— Ai dreptate, răspunse Marele duce, nebunii sunt pretutindeni, chiar aici la Florența; dar noi nu-i expediem prin alte părți, îi ținem închisi!...

Într-un salon monden se vorbea despre războiu. Un domn, care luptase pe mai multe fronturi și fusese rănit în războiu, spuse:

— Au marit sute de mii de oameni... Războiul e un lucru oribil!

Tristan Bernard care era de față replica liniștit:

— Oribil?!... De ce?... Moartea unui om e groznică, dar moartea a sute de mii de oameni nu mai e altceva decât o statistică!...

Un abate citea evanghelia Mariei Samariteanca. În biserică era și Lucien Descaves cu un prieten. Acesta se mira că evanghelia aceasta e mai lungă decât altele.

Lucien Descaves, îi explică:

— Nu trebuie să te miri că e mai lungă decât altele!... Ascultă și oi să pricepi: vorbește o femeie!...

La un proces, avocații făceau mare vândal și se certau între ei.

Avocatul Henry Robert care era și el cărătorul unei părți, spuse:

— Dacă domni avocați cari vorbesc, ar face tot atât de puțin șgomot ca d-nii cari dorm, ar fi foarte agreabil pentru domni cari ascultă!

Humoristul Georges Dolley care e și avocat, pretinse o sumă foarte mare pentru consultanța ce o dădu unei domnișoarei cu care era vorba să se căsătorească.

Aceasta îi reproșă că suna e prea exagerată, dar Dolley îi răspunse:

— Am erut să te fac să-ți dai seama cât de bănoasă e meseria de avocat și să accepti deci să fii soția mea!

Doi doctori stau de vorbă:

— N'ai idee ce greutate întâmpin până n reușese să fac pe bolnavii mei să mă plătească!

— Eu nu!... Am avut întotdeauna parte de moștenitori foarte cum se cade!

bazar

LUMINA INVIZIBILĂ ULTRA-VIOLETĂ ȘI VIAȚA

După interesante cercetări, s'a ajuns la presunția că această lumină invizibilă, va fi poate, într'un viitor apropiat, un factor de restaurare a energiei chimice. Remarcabila proprietate pe care o posedă de a accelera fenomenele biologice, la vegetale, a fost semnalată, încă le 10 ani în urmă.

Bastonasele de vanilie proaspete, nu au nici un miros: chiar în cazul când sunt verzi, se coc și se parfumează, într-o clipă sub acțiunea razelor ultra-violete. În extremul orient, s'au realizat experiențe, cari demonstrează acțiunea de accelerare a razelor ultra-violete, asupra creșterii bananilor, și ananasului. De asemeni, bastoanele din trestii de zahăr, cultivate în întuneric sub acțiunea razelor ultra-violete, și-au câștigat în scurt timp funcțiunile clorofilene. Descoperirile cele mai captivante sunt datorite lui Daniel Berthelot: Undelemnul spunea el, care reprezintă, pâinea de toate zilele, a industriei moderne, rezultă din fosilatiunea plantelor verzi, a epocii carbonifere.

Carbunele pe cari îl consumăm în cazanele noastre este acela pe cari plantele preistorice, l'au imprumutat acidului carbonic din aer, sub acțiunea soarelui. Pe când după Lavoisier, respirația este o combustione, prin cari animalul consumă carbunele său propriu sub formă de acid-carbonic și hidrogenul său sub forma vaporilor de apă, funcțiunea clorofilică, a plantelor verzi, expuse la lumină, este o anticonbus. tiune prin cari planta absoarbe, reia, ambele gaze viciate ale respirației animale (acidul carbonic și vaporii de apă) și le combină, pentru a fabrica zahărurile și principiile ternare, cari servesc de regim nutritiv erbivorilor și omului.

NUMĂRUL 13

Credința superstițioasă care se leagă de numărul 13 e în multe părți foarte puternică. Săptămâna trecută un șofer iondenez amendat fiindcă ascunsese numărul 13, s'a scuza spunând că ori de câte ori clienții vedeau numărul mașinei îl ocoleau. Această superstiție n'are nimic real la bază, de nici un număr nelegându-se fericirea sau nenorocirea cuiva. Tot ce putem spune e că mulți oameni de seamă au fost sclavi acestei superstiții și au căutat să se ferească de numărul fatal.

Lordul Fisher, Bismarck, fostul Kaiser, d. Winston Churchill, fostul ministru de finanțe al Angliei — pentru a nu menționa decât câțiva — sunt printre aceștia. Se afirmă că d-lui Lloyd George i s'a întâmplat să fie invitat odată la un prânz unde nu erau decât 13 invitați. Fostul ministru a refuzat să se așeze la masă, până când gazda n'a trimis să aducă încă un invitat.

caricatura zilei

PUTEREA OBIȘNUINȚEI...

Soțul (dormitând acasă, în timp ce soția se așază pe genuchi). — Domnilor, avem onoarea să vă facem cunoscut primirea stimatei D-vs din 17 April...

SCUZA

— Dumnezeu!... Încă două coniacuri!
— Da! Pentru ca să dau bucățelele de zahăr, cățelusului!...

DIPLOMAȚIE

— Dar ce faci Muzeta, acolo?
— Eu, eu fac... reparații.

(Dimanche illustrée)

Pagini uitate

SUBIECT REZERVAT

de ION GORUN

Cum stăteam la colț de stradă, căscând gura la lumea care trecea și negândindu-mă la nimica, — simții o mână atingându-mă pe umăr apoi, apăsându-se cu putere.

— Eu știu la ce gândești acum, — îmi răsună la ureche glasul binecuvântat al prietenului meu Strâmbu. Te gândești la un subiect de nuvelă!

Îmi adusei aminte numai decât, că cu o seară în urmă prietenul meu Strâmbu mă zărise în tovărășia unui administrator de revisită. Îi admirai pătrunderea; dar cum nu-mi place să turbur părerile bune ce oamenii își fac despre destoiniciile lor intelectuale, îi răspunsei:

— Ai dreptate. Îl caut și nu-l găsec.

Prietenul meu Strâmbu răs.

— Ia fugi de-acolo! Parcă mai la urmă vouă, literatorilor, poeți, nuveliști și cum vă mai chiamă, vă arde numai decât de subiect! Am zis și eu așa: am glumit. Voi, mă, sunteți oameni ciudați și, ca artiști, cei mai... cum să zic? — Un pictor, mă, vede ceva ce i se pare lui că poate să refacă din culori, din linii și umbre, — face. Un sculptor așijderea, își alege cece soarește el că poate să redea cu dibăcia degetelor și cu simțul formelor. Unui compozitor de muzică îi sbârâiesc la urechi melodii pe cari le fixează, combinații de tonuri pe cari le găsește juste sau interesante, dacă nu totdeauna noi... Astea sunt, pentru toți ăștia, *subiecte*... Însă voi, literații, îmi luați orice și toate lucrurile din lumea asta drept pretext pentru ceea ce voi numiți, cu o mândrie fără rost, arta voastră su-pe-ri-oară...

Ar fi fost rândul meu ca să-mi arăt pătrunderea. Evident, prietenul meu era *dânsul* în posesia unui subiect, și plănuia să mi-l plaseze... Dar nu zisei nimic. Îi așteptai să vină.

— Voi, mă, — urmă el apropiindu-se tot mai mult de ținta-i vicleană — voi nu căutați în lucru aceea ce este. Vi se pare prea simplu, nevrednic de zugrăvirea condeiului vostru. Vă trudiți ca să găsiți *altceva*, — și dacă ar fi numai altceva decât ceea ce vede toată lumea, ar fi bine, — dar voiți altceva decât... ceea ce lucrul acela poate spune unei minți normale, unei închișurii echilibrate.

„Prefaceți lucruri de nimica în lucruri „pline de înțeles”... Înțelesul însă, mai a. deose, nu e nicăieri, ci totul este o siluire a imaginației voastre pe un pretext oarecare, — oricare!

Pretext, da. Zic și repet. Totuși este pretext pentru voi. Literatura s'ar putea chiar numi: arta pretextelor. — Un bolovan în drum, îți dă prilejul să-ți instrui lira pentru cântarea fatalelor piedici ce se pun de-a curmezișul drumului omului amintiri înzestrate cu ingeniu dela natură. Asta se cheamă *simbol*. — Un stârv pe care serviciul „ridicării cadavrelor moarte” l-a uitat în drum, îți sugerează adânci reflecții asupra tuturor spurcăciunilor — poetice totuși! — din lumea aceasta... Asta e naturalism. — Sau romantism: Apune soarele în nori, — pentru voi e: melancolia clipelor din urmă ale zilei muribunde; — apune fără nori: apoteoza unui sfârșit de glorioasă trecere pe firma-

mentul vieții, — ori altceva în genurile astea. Răsăritul, și vedeți mai rar; — șatuncea sunteți mai adesea mahmuri.

„Sau ce zici, de pildă, de acela care s'apucă să scrie un poem de douăzeci de strofe de câte șase versuri de câte optsprezece silabe asupra unui... avort? Acuma îți închipui tema; O, fat care ai venit pe lume fără viață, ce fericit ești tu că n'ai să mai guști din toate mizeriile noastre, și n'ai să fii tentat nici să scrii, și n'ai să fii pedepsit nici să citești, poeme de douăzeci de strofe de câte șase versuri de câte optsprezece silabe... Acuma închipu-ți-te, cât de fericit ar fi fost fatul acela, și în câte strofe, versuri și silabe l-ar fi putut cânta poetul, dacă el... — fatul adică, nu poetul — nici nar fi fost zămislit!

„Apoi iată așa: la ce-ți mai trebuie — subiecte?”

Socotii acum momentul sosit.

— Aide, zic, — spune-l.

— Ce să spun? — face prietenul Strâmbu pe mărtașul.

— Cum ce? Subiectul la care te gândesti, de când îmi tot bați câmpii aci.

Dacă a văzut c'am scumtat-o, prietenul Strâmbu își dresse glasul și începu.

— Să scrii, mă, ceva din viață, — ceva real, întâmplat, și totuși... Să vezi... Asta ar fi meșteșugul adevărat.

„Eu am cunoscut, de mult, o femeie, o fată atunci, pe care părinții, cum se întâmplă cu atâtea, s'au grăbit s'o mărite, de teamă să nu le rămână în spinare. Se înfățișase un om cam copt, — dar cum se ținea încă bine și-și vopsea părul, nu l-a displicut nici fetii. L-a luat, în credința naivă că asta-i era acum datorica, față de viață, și față de părinți, să se mărite. A urmat apoi un martiriu de douăzeci de ani, împliniți. Desbrăcat din redingota strănsă și din prefăcă'oria zămbetului tiereșe, moșneagul apăru cu toanele și cu reumatismele lui, accentuându-se din an în an.

„Femeia l-a îngrijit, cu credință, cu jertfă de sine... Nu e aceea subiectul... L'a plăns chiar, când după douăzeci de ani teu curățit casa și viața de acel stârv mai mult sau mai puțin ambulant... Ce vrei? Era, în fond, o femeie sentimentală...”

„Dar dorul de viață i se aprinse totuși, când, mai târziu, în'alni în drumul un tânăr ca în visurile-i de demult... Era acum trecut de patruzeci de ani, — dar vezi, așa suntem toți: nu vrem să renunțăm, nu vrem să ne dăm învinși de viață, cât timp mai simțim o singură scântee de dor încălzindu-ne inima... O, eroina mea nu era dintre acele trecute, avea încă destul de bogate rămășițe de farmece... A și isbutit să subjuge cu ele idealul cel răsărise în sfârșit în față...”

„Acuma dară, avea să înceapă să trăiască și dânsa. Scump cumpărase dreptul acesta, — dar se instăpânise în sfârșit pe el... Tânărul o iubia, — simțea dânsa că era dragoste adevărată acolo... O, fericire!

„O să crezi că s'au întors rolurile de-acu, — femeia vestejindu-se la rândul ei, și cu ză, alăturarea de înflorirea vârstei bărbatului... Dar nu e nici asta.

„S'au înțeles ca să se ia, Logodna trebuia să se facă după ce tânărul avea să-și pună la cale niște afaceri, acolo în orașul lui de provincie. L-a însoțit și ea, — o idee de duioșie, — dar n'a putut sta până la sfârșit. A trebuit să se întoarcă. Logodnicul avea să vină și el peste câteva zile.

„Sau despărțit la gara orașelului, în îmbrățișări fierbinți, — ca într'o presimțire...”

„Presimțire!

„Sunt câteva luni de-atuncea: și femeia își așteaptă încă logodnicul... Îl așteaptă, da. Își zice ea că, desigur, cineva i l-a furat, — l-a amețit alta mai tânără... Dar nu se descurajează. A suferit atâta în viață, și știe că viața are atâtea deziluzii, — în cât nu se îndoaie că odată ș'odată Radu, scârbit de toate și obosit, tot de dânsa o să-și aducă aminte, și tot la dânsa o să se întoarcă... Și îl așteaptă.

„Dar Radu n'o să mai vie... De ce o spun eu cu atâta siguranță? Fiindcă eu știu, că Radu n'o să mai vie. Nu fiindcă l-a furat, l-a amețit alta mai tânără... Tânărul își iubia viitoarea logodnică cu adevărat, și chiar a doua zi, isprăvindu-și afacerile, se grăbise să alerge la dânsa... Se grăbise prea mult, căci avântându-se să se urce în trenul ce se pusese în mișcare, a rămas acolo pe loc, căzut sub roate, sfărâmat, ciopârțit...”

„Eu o știu asta așa simplu: tu, care ești de meserie, poți s'o împodobești...”

„Ș'apoi, te vei întoarce iarăși la chila singularică, unde rebrasă cu totul, desăcută de orice legătură cu lumea, cea care era să fie logodnica fericită a fericitului Radu, stră tăcută, cu ochii pururea la fe reastră, cu urechea mereu ascultând la ușă... Nimenia nu îndrăznește, și nu-și poate lua dreptul, să-și spună adevărul. Mai la urmă, în fața lumii, Radu nu fusese încă pentru dânsa decât un străin... Și oare nu era mai bine să-l creadă necredincios, tot păstrând însă în suflet o rază de nădejde, — decât ca să vină cineva și cu brutalitate, să înăbușe, se întunece, să s'ingă și accastă ultimă rază?...”

„Apoi, când ai ajuns aci, poți s'o închei, după tipic, ca de pildă:

— „Afară vântul se pornise năprasnic și răvășia cole din urmă frunze vestejite, spulberându-le în inserarea însângerată a toamnei târzii... Un dangăt de clopot răsună, undeva departe, ca o chemare la rugăciune... Și încet, cu ochii pierduți în umbrele ce se lăsau în odaie, femeia își făcu semnul crucii!”

— Și de ce nu-l scrii tu, subiectul ăsta! Înceb eu pe prietenul Strâmbu, după ce-și isprăvi povestea.

— Dacă aș fi scriitor, zice, — l-aș scrie. Cine știe? Poate l-aș scrie bine. Dar mă tem că, pe urmă, mușcat de diavolul ambiguității, aș continua; și atunci — m'aș înșelă și eu de toți bolovanii de pe drum, și m'aș face complice la cine știe câte și tot felul de aventuri literare...

Tăcu o clipă; apoi:

— Ei, ce zici? Îl scrii tu?

— Să vedem...

Carti redate în extrase

VIAȚA LUI STEVENSON

Jean-Marie Carré

Națiunea și literatura engleză prezintă în Oamenii și Operele sale nu numai culmi neîntrecute dar și originalități fără seamăn.

Un exemplu impresionant este și acest Robert Louis Stevenson, poate puțin cunoscut la noi, care merită, chiar dacă interesul nostru nu'l exige, să fie mai mult decât luat în seamă.

Din „viața” lui frumos romanțată de autorul reputat ale vieții lui Goethe, redăm cât spațiu ne-o îngăduie, dorind s'o vedem integral tradusă împreună cu scrierile lui principale.

PREGĂTIREA

Descendent al primilor constructori de faruri, se simțea instinctiv chemat să depășească opera bunicului și a tatălui său. Vedea mai departe ca farurile de pe coastele Angliei și în suflet îi erau dorurile violente care au dus la el la cucirile fabuloase pe întinderile pământului.

Școția îi fu leagăn și Biblia doicei primă călăuză. Dar cum află că lucrurile nu începea și mai ales nu se sfârșeau cu acestea, avu o primă mare năzuință: să cunoască lumea și viața și scrie. Nu vru în ruptul capului să continue opera tatălui și a bunicului, el să se construiască alte faruri, pe un nivel superior.

Făcu prin două universități dar mai ales prin cabareti și case de femei, în căutarea libertății fără de care n'ar fi putut să trăiască. Dela început apărură curora ca un original și mai ales un revoltat care avea s'o sfârșească destul de rău. Tatăl lui, obișnuit să consumească pe stâncă farurile lui, nu înțelegerea nimic din aptitudinile boheme ale uniceului său copil și o sfâșietoare răză începu în viața bătrânului.

Ceva și mai grav: tânărul încetă de a crede și asta era mai rău ca orice. Montaigne, Heine, Spencer și alții, îl încurajă să se îndoiască și să surâdă. Aplicația dintre tată și fiu pe această chestiune fu teribilă. Să ai un singur copil, mare sănătos, inteligent, să vrei să te perfecționezi și să supraviețuiești îl răzând prin el ceace n'aj reușit să realizezi tu fără buna îndrumare la mama și fiul, idolul acesta al tău, creat în sine să nu răspundă chemării sale, e mai rău ca orice rău!

Inceputurile lui literare dovedeau talent dar nu cunoștea încă ceace ce înținea să cunoască puterea lui de creator al lumii ideale. Se adăpă din Whitman și Hugo, scrise eseuri, și romane îngrozitoare cu pirăți și abunări perimate, cunosc pe Carlyle și alți scriitori renumiți ai Angliei. De natură delicată, dar de o vioiciune și morală excepțională, el cuceri Londra o lume întregă. Acolo stătu în șo porni într'o colindă aventuroasă mare de unde se întoarse fără cărți, fără manuscrise, fără pipă și șapcă, aproape gol, ars de soare, slab, dar mai șus ca totdeauna. Devenea simplu și umil, sincer și violent, personalitatea lui se căuta, se dezvoltă, se preciza

tot mai deosebită de a tipului comun, tot mai originală.

PRIMI PAȘI ÎN LUME

Cu un sac de călătorie în spate, simplu, prea simplu îmbrăcat, pornuse prin Franța. În apropiere de un sat, un jandarm îl opri și-l duse la comisariat. Cu greu isbuzi să-i convingă pe poliști că este un călător de plăcere, și nu un spion german (era prin 1875). Într'o nărcă improvizată călători pe Oise și într'o zi apele umflându-se, scăpă de inec ca prin minune.

La Fontainebleu cunosc o americană care avea doi copii, era în divorț și cu zece ani mai mare ca el. Fu vițtearea lui soție și aproape stăpână. Era o ființă mică, cu mâini și picioare fine, cu ochi superbi, brună, cu buzele subțiri și un cap energic, napoleonian. Se iubiră dela prima vedere și șederea lui la Paris se datoră și acelei aparițiuni fascinătoare pentru care avea el să treacă nu mult după aceea, Atlanticul și să străbată America în latul ei.

În adevăr puțin timp, după despărțirea lor ea îi scrise că divorțul era aproape hotărât și el care se considera obligat și din sentiment și din cavalerism să-i devie soț (deși nici unul n'avea avere decât pe cei doi copii) lăsă totul, părinți, Scoția lui dragă, literatura engleză în care cele trei inițiale cu care semna, erau deja consacrate, și plecă în emigrant peste ocean.

Contactul lui cu America fu destul de trist, el n'avea bani decât de drum, iar iubita lui Fanny cu cei doi copii trebuia îngrijită, ajutată. Pe drum scrise „Emigrantul amator” dar când ajunsese după 11 zile de tren ordinar la San Francisco, fu extenuat. Fanny plecase de acolo într'o localitate până unde trebuia să meargă călare, drum care era să-l coste viața la câțiva pași de aceia pentru care părăsise „lumea veche” și străbătuse jumătate pământul. Primirea ce i se făcu îl compensă de toate necazurile și oboselile și în acel crășet Monterey, Stevenson pentru a trăi, și nu atât pentru el cât pentru noua sa familie, începu să scrie și să-și ofere scrisorile la toate publicațiile americane. Parveni să câștige patru dolari pe săptămână din care nu mânca decât jumătate, adică odată pe zi!

Împrejurimile, țărâmul Pacificului, vegetația nespuse de bogată a Californiei,

il fermecară. Dar o mică răceală, munca excesivă și sărăcia, îl trântiră la pat. Tuberculoza se declară alarmantă. Fanny fu îngerul salvator și tot ea scrise în numele lui la Edimbourg în Scoția obținând împăcarea lui cu părinții. Scăpând de primejdia boalei și din ghiarele mizeriei, luară împreună drumul Angliei unde erau așteptați și unde fură primiți părintește.

ÎN LUPTA CU BOALA

Climatul Angliei și atmosfera de care fugise, îl făceau rău. Medicii îl trimiseră la Davos în Elveția unde în adevăr reuși să învingă pentru mai multă vreme amenințarea oftică. Acolo s'îmulat de soția sa, întrevăzu și hotărî construirea unui far în literatura patriei lui, care avea să lumineze generații. Începu să scrie adevărata literatură care impresionează profund și astăzi sute de mii de cititori. Marele lui succes „Insula Bogăției” fu comparată cu Odissea! Scrise și versuri foarte frumoase.

Reintors în Anglia boala reapăru, sângele îl podidea uncri în doze mari, tusea îl împiedica să lucreze, și se visă undeva departe, pe altă lume. Cruntă boală, teribilă luptă împotriva ravagiilor ei. Tatăl său, cucert de consacrarea generală și de opera fiului său, îi alese o reședință ideală pentru Scoția. Totuși cum venia iarna, nu rezista nici acolo. Dar scrise în acel loc „Straniul caz al doctorului Jekyll și al d-lui Hyde”, simbolul celor două părți opuse ale spiritului uman în genere, care făcu mult zgomot ani în șir. În primele șase luni se vândură 40000 exemplare.

Jules Verne și Rider Haggard erau depășiți. Stilul, ideile, concepția originală, planul larg, erau ale lui și totul impresionă profund. Boala lui însă nu-l lăsa în pace. Fanny suferea de nostalgia Californiei și astfel într'o bună zi vândură tot ce era al lor în Anglia și Scoția, lăsară mormântul tatălui lui înflorit și cu mama, soția și copiii ei, părăsiră pentru totdeauna pământul natal.

Primirea ce i se făcu la New-York fu neașteptată. Un prieten mobilizase în port toată lumea publicistică. Ziarele mari îi făcură oferte priinciare, rugându-l să primească zeci de mii de dolari pe colaborări săptămânale regulate. Fu o rară satisfacție pentru mediocritatea de care acuza Anglia.

După ce-și mai îngrijă de sănătate,

și cumpără un yacht pentru o călătorie în insulele Pacificului din care urma să alimenteze coloanele unor mari publicațiuni.

PRIN ȚĂRI SĂLBATICE

„Casco” era un vas mic dar somptuos, ceea ce încântă nespuse pe Stevenson. Cu familia lui și cu personal de cinci oameni, se imbarcă pentru insulele Marchize. Marea ocean îl îmbătă de apă, de soare, de aer și de libertate. Stătea ore întregi, infinite, pe măca punte din față, îmbrățișând orizontul acela sublim și apoi retras în cabina sa scria neobosit. Ai săi îl respectau izolarea și nu-l deranjau decât la sunetul clopotelului său de aramă. Astfel își începu el faimoasele descrieri din Marea Sudului, în care se găsesse comori atât de variate.

Abia ancorat în micul port Anaho, zeci de sălbatici năvăliră pe bord, tatuati, atletici, armați cu cuțite, și rămaseră acolo câte-va ceasuri privind-i pe albi, cu ochii lor enigmatice cum ar fi privit albi pe... marțieni. După ce cășcară ochii prin oglinzi și pe fotografi, băură și mâncară tot ce li se oferi. Părăsiră apoi taciturni vasul. În timpul zilei toride nimeni nu se vedea în „orașel”. Acolo locuiau foști canibali, creștinași și în plină degenerare psihică. Avorturile și sinuciderea erau frecvente, nepăsarea față de viață era vizibilă și totuși paradisul era la ei aveau. Tot ce e mai bun și mai frumos în natura vegetală, animală și minerală se găsea la ei.

Plecând spre portul principal, „Casco” suferi o rafală care-i ucise un om și-l îmbolnăvi pe toți ceilalți, cari se salvaseră cu greu. Vestea sosirii „vasului frumos cu albi” mișcă întreaga populație care-și manifesta prin ochi senzațiile provocate de vizitatorii necunoscuți.

După o lună de vis și poezie, Stevenson trecând de „Marchize” se opri la Tahiti atingând cel mai formidabil curent oceanic vertical de șase mii de metri și faimoși atoli. Acolo avu un nou atac de hemoptizie și canacii fură înduioșați aflând că omul alb și foarte bogat care venise să-i viziteze avea să moară mai înainte de a le face cunoștință. Tânăra lor regină construi o colibă numai flori și parfumuri și stătu la căpătâiul lui nopți și zile de arândul până ce-l văzu scânat de primejdia de moarte ce-l amenințase.

Polinezia e o lume cu totul nouă, strălucitoare, bogat dotată asemenea unui paradis deși sub linna ei vrăjită se ascund infernele vulcanilor ce-și nălță piscurile ici-colo, iar în cuprinsul ei trăiesc bipede arămii.

HONOLULU—SAMOA

După câte-va luni schimbare insulele de sălbateci primitivi și ospitalieri, cu modernizata, americanizata Honolulu, unde îi aștepta fiica lui Fanny, măritată cu pictorul Strony. Lumea vegetală mai bogată, indigenii mai îmbrăcați, albi mai numeroși, casele confortabile, tramvae și trăsuri, bănci și magazine, Stevenson găsi acolo căkurile care-i trebuiau, dar simți imediat lipsa naturii libere de care cu greu se despărțise. Era și acolo un rege indigen, dar unul corupt și de operetă nu ca acel Ori-a Ori pe care și-l făcuse prieten și tată în Tahiti și nici o regină-infirmieră ca aceea care-l fermecase.

Trecu prin Hawai care-i apărură tragi-

că și amenințătoare, vizită pe leproși, admiră supra umana atitudine a surorilor care îngrijeau carnea aceea omească zdrențuită ce se risipa văzând cu ochii, sigure că vor împărtași aceeaș soartă și porni să exploreze Micronesia. Cea dintâi vizită o făcu la Butari-fare al cărei rege un colos gras în putrefacție se îmbătase tocmai cu întreaga lume a supușilor săi, cu prilejul aniversării Independenței. Pericolul pentru albi era tot atât de mare cași pe vremea când hrana obicinuită a acelor indigeni era carnea de om. Trebură să intervină cu toată autoritatea și cu câteva salve pentru ca Domnul Codavru (Regele) să dea un edict de prohibițiune a alcoolului și să participe apoi în mare ținută (!) la slujba religioasă.

Acesta era un triumf al Bibliei asupra băuturii alcoolice și astfel Stevenson, amenințat cu toți ai săi, putut să-și asigure viața și să asiste la diversele scene ale lumii noi pe care dorea să o cunoască și să o descrie.

Porniră mai departe și ancorară la Apemanna, capitala lui Tembinok, cel mai crud tiran al Microneziilor, care nu admitea picior străin în țara lui, de vreme ce nu-l putea consuma. Intrevederea avu loc pe vas, regele își primi făcut cadourile, ascultă cererea de autorizare și plecă cu ochii nedeslipiți de o cutie de toaletă a d-nei Stevenson. Fiindu-i trimisă el dădu permisiunea de debarcare cu condiția de a locui un anume loc și de a împărtași bunătățile unei mese pe zi cu el. Zis și făcut. Astfel timp de două luni Stevenson culesse un bogat material, petrecu zile întregi la „palat” și chiar în haremurile monarhului dar peste tot se simțea spionat.

Regele îl instrui asupra originii și istoriei dinastiei sale născută din împreunarea eroică dar monstruoasă dintre un rechin legendar (!?) și prima regină a Microneziilor. Isprăviile lui? Cucerirea Arhipelagului și împușcarea favoritei sale care-l înșelase, putrezită apoi la poarta „palatului” pentru a servi de exemplu.

Pastorul anglican din micul port Apia al insulei Samoa fu surprins într-o zi întâlnind pe plajă un straniu trio proaspăt debarcat acolo: o femeie acoperită cu un pled scoțian, cu o pălărie de pac ornată cu scoici și pe gât cu o eșarfă de mătase stacojie. O ghitară și spânzura pe un umăr iar picioarele goale. Două oameni din care unul de vreo 20 de ani, îmbrăcat într-o pijama dungată, purtând un hanjo (tot un fel de ghitară), iar celălalt într-un tricou de lână albă, cu o caschetă infundată pe ochi, țigara aprinsă între buze și un kodiac în mână, înaintau desculți și ei prin nisip.

Fără îndoială, își zise Pastorul, niște bieți muzicanți în drum spre Noua Zelandă, s'au oprit neavând bani de drum până acolo. Se poate imagina surprinderea lui când a doua zi află la hotel identitatea călătorilor.

Farmecul nespuse al insulei reținu pe călători și Stevenson, cucerit de simfonia fantastică a naturii și vjetei primitive, de maestatea decorativă a indigenilor și de surăsul femeilor (cele mai multe fără alt costum decât surăsul) își cumpără un mic domeniu, îl amenajă și-și construi două povilioane confortabile, hotărât să se fixeze.

Găsite climatul și mediul ideal pentru aspirațiile lui fizice și sufletești. De acolo putea comunica lunar cu restul lumii, putea să-și continue vizitele în

arhipelag, să-și completeze opera tot mai gustată și mai cerută în America și Anglia. Anul 1890 destul de depărtat de anii frigurilor romanticeose îl găsi perfect instalat în acea Samoa care fusese pentru todeauna și în curând proclamată sub numele de „Tusitala” al clanului indigen, patriarh-povestitor de frumoase istorii...

ASFINȚIT DE VIS

Din când în când îl mai încercuă a mintiți fără nostalgie din lumea pe care o părăsise. Era atât de convins că făcuse cea mai bună alegere încât nu îi putut regreta niciodată exilarea lui voită așa de departe. Portretul inginerului constructor de faruri, tatăl său sta nedumerit și străin pe unul din pereți în fața statuei lui Budha. Serviciile samoezi se uitau îngrijorați la figura aceea austeră și puritană care-și urmărea peste tot și-i turbura mereu.

Intre mama și soția sa, ambele tot răse ideale, Stevenson își continuă operele și scrisese „Judele spânzurat” care avu deosebita înțelegere a răsunător succes. La 5 dimineața începea să dicteze și continua lucrul după un mic dejun până la crele 10, apoi primea pe indigeni, relua lucrul sau făcea sport și mărșăla la soarta acelei mici pături pe care o conducea.

Tuberculoza era ca și invinsă. Operele realizate erau imense. Romanele, aventuri, istorice, de moravuri, de dragoste, de caracter, toate îi dăseră succes. Fecții mari, cași sutelor de mii de cititori. După o ediție a operelor complete apărute la Sidney în Australia unde se făcuse o primire triumfală, avu totuși o turburare profundă: străbătura viața în lung și lat, în sus și în jos, cași pământul, cucerise țara făgăduință realizată, și totuși era nervos, nepotol, nefericit în fond. Cortegiile religioase la fruntea samoezilor lui pe care îi conducea Dumnezeu compunându-le rugăciuni pe înțeleșul lor, îl oboseau.

Îi citea regulat paginile jurnalelor scumpei lui Fanny care-și făcea obabotățiile atât de judecătoase cobora să-și dea din pivniță vinul pentru masa zilei, mânca cu poftă. Când într-o zi câteva minute înainte de dejun, priviră i se turburată, întrebă pe Fanny ce avea am! și se prăbuși, lovit de apoplexie la 44 de ani.

Moartea lui căzu ca un trăsnet în cas și în toată insula Rugăciunile în jurul lui urmă zi și noapte; 200 de samoezi săpară drum până în vârful colinei vjete Mont Vala unde dorise el să doarmă somnul cel lung și acolo sus după o ultimă plimbare a neistovitului călător care fusese Stevenson, Tusitala acum înăzestat cu fața spre marea infinită a dorul și cu visul lui, spre astințitul care cădea mai frumos ca todeauna.

Pe monumentul ridicat azi acolo sunt scrise cele două nume: al literaturii și al Samoezilor

